

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი

სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესის და სამართალმცოდნეობის
ფაკულტეტი

**მშობლებისა და შვილების სამართლებრივი
უფლება-მოვალეობები
(შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი)**

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია სოციალურ მეცნიერებათა,
ბიზნესისა და სამართალმცოდნეობის ფაკულტეტზე სამართლის
მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად.

ხელმძღვანელი: ლია ჭილაშვილი
სამართლის დოქტორი, პროფესორი

სტუდენტი: ნონა ბორცვაძე

გორი
2019

როგორც წარდგენილი სამაგისტრო ნაშრომის ავტორი, ვაცხადებ, რომ ნაშრომი წარმოადგენს ჩემს ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ აქამდე გამოქვეყნებულ, გამოსაქვეყნებლად მიღებულ ან დასაცავად წარდგენილ მასალებს, რომლებიც ნაშრომში არ არის მოხსენიებული ან ციტირებული სათანადო წესების შესაბამისად.

ხელმოწერა: _____ ნონა ბოცვაძე

ანოტაცია

საოჯახო სამართალს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქართულ კანონმდებლობაში. დიდია მისი როლი საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი განვითარების საქმეში. ოჯახი არის საზოგადოების ძირითადი უჯრედი, მის სიმტკიცეზე ბევრად არის დამოკიდებული ქვეყნის წინსვლა და განვითარება.

ოჯახური ურთიერთობების ფორმები ისტორიულად ხშირად განიცდიდა ცვლილებებს და ვფიქრობთ, რომ მათი შეცვლა არც მომავალშია გამორიცხული.

ჩვენს მიერ შერჩეული სამაგისტრო ნაშრომი სწორედ ოჯახის წევრთა ურთიერთობებსა და უფლება-მოვალეობებს უკავშირდება. ნაშრომში თანმიმდევრულად არის განხილული მშობლების უფლება-მოვალეობები შვილების მიმართ და პირიქით შვილების უფლება-მოვალეობანი მშობლების მიმართ.

ნაშრომში ასევე განხილულია ოჯახის სხვა წევრთა უფლებები და მოვალეობები, მშობლებისა და შვილების საალიმენტო ვალდებულებები, მათ შორის აყვანილი შვილის, გერისა და ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის.

სამაგისტრო ნაშრომის დასკვნით ნაწილში კი წარმოდგენილია გარკვეული მოსაზრებები მშობლებსა და შვილებს შორის არსებულ უფლება-მოვალეობათა ზოგიერთ პრობლემურ საკითხზე.

მიგვაჩნია, რომ კვლევითი მეთოდების გამოყენებით ნაწილობრივ მაინც შევძელით ყურადღება გაგვემახვილებინა იმ მნიშვნელოვან საკითხებზე, რომლებიც მრავლად გვხვდება ჩვენი ცხოვრების რეალურ სამყაროში.

Nona Bortsvadze

Legal rights and obligations of parents and children

(Comparative law analysis)

Annotation

In Georgian Legislation Family Law has one of the most important places. It has a huge role in public and state development. The family is the main cell of the society, the progress and success of the society depend on its firmness. Any civilized state takes care of the development and strengthening of family relations. Historically forms of family relations often have experienced changes and we reckon that they cannot be altered in the future. Masters's work selected by us dedicates to family relations and rights and obligations of family members. In the work is consistently reviewed legal rights and obligations of family members, in particular, parent's and children's alimentary obligations. Parents's rights and duties towards children and on the contrary the rights and duties of children towards parents, including adoptee, stepchild and child born without marriage. In the final part of the Masters's there are some opinions on the legal regulation of the rights and duties of parents and children. We believe that by using research methods we were able to partially focus on the important methods issues that are found in the real world of our lives.

სარჩევი

შესავალი-----	6
თავი I. ოჯახისა და ქორწინების სამართლებრივი ასპექტი	
1.1. საოჯახო სამართლის ადგილი ქართული სამართლის ისტორიაში-----	9
1.2. საოჯახო ურთიერთობათა განვითარების ძირითადი ეტაპები -----	12
1.3. ქორწინების ცნება, როგორც ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი-----	15
1.4. საოჯახო-სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტები და მათი უფლებების დაცვა-----	19
თავი II. ოჯახის წევრთა შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობები	
2.1. მეუღლეებს შორის წარმოშობილი პირადი ურთიერთობები-----	23
2.2. მშობლებსა და შვილებს შორის სამართლებრივ-ურთიერთობათა წარმოშობის საფუძვლები-----	26
2.3. მშობლებისა და შვილების ძირითადი უფლება-მოვალეობანი -----	28
2.4. მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვა, შეჩერება და შეწყვეტა-----	32
თავი III. მშობლებისა და შვილების საალიმენტო ვალდებულებები	
3.1. ალიმენტი და მისი წარმოშობის სამართლებრივი ასპექტები-----	37
3.2. მშობლების მიერ შვილების რჩენის მოვალეობა-----	42
3.3. შვილების საალიმენტო მოვალეობანი მშობლების მიმართ-----	46
3.4. დავის გადაწყვეტის საკითხი მშობლის მიერ საალიმენტო მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში-----	49
თავი IV. მშობლის უფლება-მოვალეობები აყვანილი შვილის მიმართ	
4.1. შვილად აყვანის სამართლებრივი რეგულირება საქართველოს კანონმდებლობით-----	54
4.2. მშობლების, მშვილებლებისა და ნაშვილების უფლება-მოვალეობანი-----	62
4.3. შვილად აყვანის შეწყვეტის სამართლებრივი საფუძვლები-----	66
4.4. საერთაშორისო გამვილების ძირითადი თავისებურებანი-----	69
4.4.1. საქართველოში შვილად აყვანის მსურველთა სტატისტიკური მონაცემები -----	73
დასკვნა-----	75
გამოყენებული ლიტერატურა-----	78

შესავალი

საოჯახო სამართალი ოჯახის წევრებს შორის წარმოშობილ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს არეგულირებს. ოჯახი ქორწინებით ან ნათესაობით ერთმანეთთან დაკავშირებული პირთა ჯგუფია. ოჯახის წევრთა შორის წარმოიშობა ურთიერთობების ფართო სპექტრი, რომლის ერთი ნაწილი რეგულირდება ზნეობრივი ნორმებით, მეორე ნაწილი კი სამართლებრივი რეგულირების სფეროს წარმოადგენს.

მეცნიერების ყველა იმ დარგში, რომლის კვლევის საგანიც ადამიანია, ოჯახის ცნებას განსაკუთრებული ადგილი უკავია. მოცემული პრობლემის მიმართ ინტერესი განპირობებულია ოჯახის, როგორც საზოგადოების პირველადი სოციალური უჯრედის, დიდი მნიშვნელობით. საქართველოს კონსტიტუციის 36-ე მუხლის თანახმად: „სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას”.¹

ჩვენს მიერ შერჩეული თემის აქტუალობაც ოჯახის ინსტიტუტის განვითარებას უკავშირდება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ ოჯახი რთული სოციალური მოვლენაა და მასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ურთიერთობები სრულყოფილად ვერ ასახავენ ოჯახის დახასიათებას, ამიტომ, კანონმდებლობა განამტკიცებს ოჯახურ ურთიერთობათა მხოლოდ იმ პრინციპებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ოჯახის ნორმალურ ფუნქციონირებას საზოგადოებაში, შესაბამისად ყურადღებას ამახვილებს საოჯახო ურთიერთობების სამართლებრივი ფორმის რეგულირებაზე.

საოჯახო ურთიერთობებში საკმაოდ მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს როგორც მშობლებისა და შვილების უფლება-მოვალეობანი, ისე შვილების უფლება-მოვალეობები მშობლების მიმართ. არა მარტო მშობლებს ეკისრებათ გარკვეული ვალდებულებები შვილების მიმართ, არამედ შვილებსაც გააჩნიათ შესაბამისი უფლება-მოვალეობები მშობლების მიმართ.

კვლევის მიზანია ნათლად ავსახოთ ის მნიშვნელოვანი ცვლილებები, რაც განიცადა მშობლებისა და შვილების ურთიერთობებმა საწყისი ეტაპებიდან დღემდე. მშობლებისა და შვილების ურთიერთმოვალეობები მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან და ხშირად ურთიერთგანპირობებულია. ამ ურთიერთობებს

¹ საქართველოს კონსტიტუცია. მუხლი 36-ე.

უმნიშვნელოვანესი როლი აკისრია საზოგადოების განვითარებასა და სრულყოფილად ჩამოყალიბებაში.

როგორც ვიცით, მშობლებსა და შვილებს შორის სამართლებრივ ურთიერთობას წარმოშობს ბავშვის დაბადება რეგისტრირებული ქორწინებიდან და სისხლით ნათესაობა.² დედასა და შვილს შორის უფლება-მოვალეობების წარმოშობისათვის საკმარისია მხოლოდ მათ შორის სისხლით ნათესაობის ფაქტი, - დედისაგან ბავშვის დაბადება, არა აქვს მნიშვნელობა იმას, იმყოფება თუ არა დედა რეგისტრირებულ ქორწინებაში იმ პირთან, ვისგანაც ბავშვი შეეძინა. რაც შეეხება მამასა და შვილს შორის მსგავსი ურთიერთობის წარმოშობას კი, იგი სისხლით ნათესაობასთან ერთად ქორწინების რეგისტრაციასაც უკავშირდება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მამობა დადგენილია სასამართლო წესით.

საქართველოს საოჯახო კანონმდებლობა ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით არეგულირებს შვილების უმნიშვნელოვანეს პირად უფლებებს და ამ პროცესში ნათლად იკვეთება მშობლების როლიც. არ შეიძლება მშობლების უფლება-მოვალეობების გამოყენება შვილების საწინააღმდეგოდ, ასეთი მოქმედება გამოიწვევს შესაბამის პასუხისმგებლობას.

მოქმედი კანონმდებლობით მშობლებისა და ბიოლოგიური შვილების ურთიერთობა გათანაბრებულია ნაშვილები ბავშვის უფლება-მოვალეობებთან. ამიტომ შვილად აყვანილები და მათი შთამომავლობაც ოჯახის წევრთა იმ რიცხვს განეკუთვნებიან, როგორც სხვა ნათესავები.

ოჯახის წევრებად ითვლებიან ის ბავშვებიც, რომლებიც არ არიან შვილად აყვანილები, თუმცა მიღებული არიან ოჯახში აღსაზრდელებად, შესაბამისად კანონი ისეთივე სამართლებრივ კავშირს ადგენს მათთვის, რაც ოჯახის სხვა წევრებს შორის არსებობს.

კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ შედარებით - სამართლებრივი მეთოდი. რის საფუძველზეც შევეცადეთ შეგვესწავლა შვილებისა და მშობლების უფლება-მოვალეობებთან დაკავშირებული ხარვეზები განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობისა და პრეცედენტული სამართლის მაგალითებზე.

² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე. თბ. 2000წელი. გვ. 153.

ნაშრომში განხილულია შვილებსა და მშობლებს შორის არსებული უფლება-მოვალეობების განვითარების სხვადასხვა ეტაპი, რაც თავის მხრივ საშუალებას გვაძლევს უკეთ წარმოვაჩინოთ საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ხარვეზები.

კვლევის მეთოდიკას დოკუმენტური ანალიზის მეთოდი წარმოადგენს.

ნაშრომის თეორიულ ბაზად გამოყენებულია სხვადასხვა მეცნიერთა ნაშრომი, პუბლიკაცია და საინფორმაციო ვებ-გვერდი. აღნიშნული საკითხის მეცნიერულ დამუშავებას არა მხოლოდ თეორიული, არამედ პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს. კვლევა შესრულდა როგორც შედარებით-სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით, ისე საქართველოს უზენაესი სასამართლო პრაქტიკის განზოგადების მასალებზე დაყრდნობით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ნათლად ჩანს, რომ შვილის სრულყოფილად აღზრდა, მშობლის პასუხისმგებლობა შვილისადმი და შვილის ვალდებულება მშობლისადმი ერთ-ერთი აქტუალური და მნიშვნელოვანი წინაპირობაა ჯანსაღი საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და ძლიერი სახელმწიფოს შექმნისათვის. სამაგისტრო ნაშრომი შედგება შესავლისაგან, ოთხი თავის, ჩვიდმეტი ქვეთავის და დასკვნისაგან.

თავი 1. ქორწინებისა და ოჯახის სამართლებრივი ასპექტი

1.1. საოჯახო სამართლის ადგილი ქართული სამართლის ისტორიაში

ოჯახი წარმოადგენს კაცობრიობის მოდემისა და მოსახლეობის ზრდის მთავარ საზოგადოებრივ ფორმას, თუმცა მხოლოდ ამით არ ამოიწურება მისი მნიშვნელობა. ოჯახი ის პირველი საზოგადოებრივი უჯრედია, სადაც ხდება პიროვნების ფორმირება. ფეოდალური საოჯახო სამართალი ორგანული, შინაგანად დაკავშირებული ნაწილი იყო შუა საუკუნეებში მოქმედი ქართული სამართლისა. ქართული საოჯახო სამართლის განხილვა არ შეიძლება მოვწყვიტოთ ქართულ სახელმწიფოსა და ქართული ხალხის ისტორიას.³

საოჯახო სამართალი არეგულირებს ქორწინების, ნათესაობის, შვილად აყვანის, ბავშვის აღსაზრდელად მიღების, მეურვეობისა და მზრუნველობის დაწესების საფუძველზე ოჯახის წევრებს შორის წარმოშობილ პირად და ქონებრივ ურთიერთობებს.

საოჯახო ურთიერთობათა მხოლოდ განსაზღვრული ნაწილი რეგულირდება სამართლებრივი ნორმებით. შესაბამისად, საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობებს წარმოადგენს საოჯახო სამართლის ნორმებით რეგულირებული კონკრეტული საზოგადოებრივი ურთიერთობები. სამართლებრივი რეგულირებისას ისინი იცვლიან ფორმას, ხოლო შინაარსი კი იგივე რჩება.

საოჯახო ურთიერთობათა მეორე ნაწილი ზნეობრივი ნორმებით რეგულირდება და შესაბამისად ზნეობრივ ურთიერთობათა ნაირსახეობას წარმოადგენს. მართალია სამართლებრივი და ზნეობრივი ნორმები მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებულები, თუმცა არსებითად განსხვავდებიან შინაარსით.

საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობები შეიძლება დაიყოს პირად არაქონებრივ და ქონებრივ სახეებად. პირად საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობებს საფუძველად უდევს არამატერიალური სიკეთეები. ისინი წარმოიშობა სახელის,

³ გ.ნადარეიშვილი „ქართული სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია“ თბილისი, 2005, გვ.122-128

ღირსების, პირადი ხელშეუხებლობის, ქორწინების, მშობლის უფლების განხორციელებისა და სხვა უფლებების რეალიზაციის პროცესში. ქონებრივი საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობათა საფუძველი კი მატერიალური სიკეთეებია.

საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტები იყოფა შეფარდებით და აბსოლუტურ სახეებად. რადგან თითქმის ყველა საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობისთვისაა დამახასიათებელი პირადი ხასიათი, მათი უმეტესობა შეფარდებითობის პრინციპზეა აგებული - ერთი კონკრეტულად განსაზღვრული სუბიექტის უფლებას შეესაბამება მეორე სუბიექტის ვალდებულება.⁴

გამონაკლის შემთხვევებში შესაძლებელია მრავალსუბიექტიანი შეფარდებითი საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა, რომელშიც თითოეულ მათგანს დამოუკიდებელი უფლებები და ინტერესები გააჩნია, რაც შეეხება აბსოლუტურ საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობებს, ისინი შედარებით მცირერიცხოვანია. ამ მხრივ ყველაზე უფრო გამოკვეთილია მეუღლეთა საკუთრებით - სამართლებრივი ურთიერთობები. შესაძლებელია აბსოლუტური ხასიათი ჰქონდეს ზოგიერთ შეფარდებით - სამართლებრივ ურთიერთობასაც. ასეთი კომპლექსური ხასიათი აქვს, მაგალითად, სამართლებრივ ურთიერთობას, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელია მშობელმა განახორციელოს შვილის პირადად აღზრდის უფლება და მოითხოვოს ნებისმიერი პირისაგან მასთან უკანონოდ მყოფი შვილის დაბრუნება.

სამოქალაქო სამართლის სხვა ინსტიტუტებისგან განსხვავებით, საოჯახო სამართალში იურიდიულ ფაქტებს დიდი მნიშვნელობა და განსაკუთრებული სპეციფიკა ახასიათებთ. საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობები წარმოიშობა იურიდიული ფაქტების საფუძველზე და არა ხელშეკრულებიდან და დელიქტებიდან. ისინი თავის მხრივ იყოფიან მოქმედებებად და ხდომილებებად. მოქმედებები კი იყოფა საოჯახო სამართლებრივ აქტებად და საოჯახო სამართლებრივ ქცევებად.

საოჯახო სამართლებრივი აქტები ისეთი მოქმედებებია, რომლებიც სპეციალურადაა მიმართული განსაზღვრული სამართლებრივი შედეგების მისაღწევად. ასეთ აქტებს მიეკუთვნება: დაქორწინება, მამობის აღიარება, საქორწინო ხელშეკრულების დადება და სხვ.

⁴ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.35

საოჯახო სამართლებრივი აქტები სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგების ნაირსახეობას წარმოადგენენ, თუმცა გარკვეული თავისებურებებიც ახასიათებთ:

ა) საოჯახო სამართალში გარიგებების უმეტესობა ცალმხრივი ხასიათისაა. სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობათა უმრავლესობა კი ორმხრივ გარიგებებს - ხელშეკრულებებს ეფუძნება.

ბ) საოჯახო სამართლებრივი გარიგებების უმრავლესობისათვის დამახასიათებელია სპეციფიკური ფორმა. მხოლოდ საქორწინო ხელშეკრულებაში კლასიკური სახით გამოხატული სამოქალაქო - სამართლებრივი ხელშეკრულების ნიშნები. საოჯახო სამართლებრივი გარიგებების ერთი ნაწილი იდება სახელმწიფო სარეგისტრაციო ორგანოებში, რადგან ისინი სხვა პირთა ან მთელი საზოგადოების ინტერესებს შეიძლება ეხებოდეს. სხვა საოჯახო სამართლებრივი გარიგებები კი შეიძლება სამოქალაქო სამართალში ცნობილი ნებისმიერი ფორმით იქნეს დადებული.

გ) საოჯახო სამართლებრივი გარიგებები ხშირ შემთხვევაში პირად არაქონებრივ ურთიერთობებს ეხება, მაშინ როცა სამოქალაქო - სამართლებრივი ხასიათის სხვა გარიგებები ძირითადად ქონებრივი სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობას ედება საფუძვლად. ეს იმითაა განპირობებული, რომ საოჯახო სამართალში პირად არაქონებრივ ურთიერთობებს სტაბილური ხასიათი არ გააჩნია და უმეტესად ქონებრივ ურთიერთობებთან ერთად წარმოიშობა. სამოქალაქო სამართალში კი მათ ავტონომიურობის მეტი ხარისხი აქვთ.

მართლზომიერი მოქმედების მეორე სახეს წარმოადგენს საოჯახო სამართლებრივი ქცევა, რომელიც ნებელობითი ხასიათისაა. იურიდიული ქცევა შეიძლება იყოს ერთჯერადი და სისტემატური ხასიათის.

საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობათა წარმოშობა, შეცვლა და შეწყვეტა დაკავშირებულია ხდომილებებთან. ხდომილების ნაირსახეობად მიჩნეულია ვადები, მათთან, როგორც იურიდიულ ფაქტებთან ხშირად დაკავშირებულია სამართლებრივი შედეგები.

იურიდიული ფაქტები სამართლებრივი შედეგების მიხედვით შეიძლება იყოს: უფლებაწარმოშობი, უფლებააღმდგენი, უფლებაშემცვლელი და უფლებაშემწყვეტი შინაარსის. ზოგჯერ ერთი და იგივე იურიდიული ფაქტი საფუძვლად ედება ერთი სახის

სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობას, მეორე სახის სამართლებრივი ურთიერთობის შეცვლასა და მესამე სახის სამართლებრივი ურთიერთობის შეწყვეტას.

1.2. საოჯახო ურთიერთობათა განვითარების ძირითადი ეტაპები

საზოგადოებრივ ურთიერთობათა არც ერთი ფორმა არ წარმოადგენს უფრო მნიშვნელოვანსა და მრავალმხრივს, უძველესსა და აუცილებელს, როგორც ქორწინება და ოჯახია. იგი საზოგადოების განვითარების უპირველესი საფუძველია. ოჯახი საზოგადოების აქტიური ელემენტია და მუდმივად განიცდის ცვალებადობას, ვითარდება უმარტივესიდან უმაღლესი ფორმებისაკენ. მეცნიერების ყველა იმ დარგში, რომლის კვლევის საგანიც ადამიანია, ოჯახის ცნებას განსაკუთრებული ადგილი უკავია. ჩვეულებრივ ლიტერატურაში ტერმინი „ოჯახი“-ს გამოყენებისას, იგულისხმება ადამიანთა ერთობლიობა, კავშირი ან ცალკეულ პირთა ჯგუფი, რომლებიც ერთად ცხოვრობენ და ერთმანეთთან საქორწინო ან ნათესაური კავშირით არიან დაკავშირებულნი.

საზოგადოების განვითარების ადრეულ საფეხურზე, როცა ადამიანები ჯოგებად ცხოვრობდნენ, მათ არ ჰქონდათ მყარი საცხოვრებელი ადგილი, სამეტყველო ენა და საკუთრება, ჯოგური ცხოვრება მათი თავდაცვის საშუალებას წარმოადგენდა. ისინი პარალელურად ქმნიდნენ შრომის უმარტივეს იარაღებს, რომლებსაც საარსებოდ აუცილებელი საკვების მოსაპოვებლად იყენებდნენ. ამ ფაქტორების საფუძველზე ადამიანებმა შეძლეს ზოოლოგიური მდგომარეობიდან საზოგადოებრივ მდგომარეობაში გადასვლა. თუმცა მიუხედავად ყველაფრისა, არ იყო ჩამოყალიბებული ქორწინებისა და ოჯახის საწყისი ფორმებიც კი. ჯოგის ყველა ქალი ყველა მამაკაცს ეკუთვნოდა.

პირველყოფილ თემში სქესობრივი ურთიერთობა გამორიცხული იყო მხოლოდ მშობლებსა და შვილებს შორის, წინაპრებსა და შთამომავლებს შორის. ცოლქმრული საქორწინო ჯგუფები თაობების მიხედვით იქმნებოდა. ჯგუფებში შედიოდნენ: პაპები და ბებიები, მამები და დედები და ა. შ. ჯგუფის წევრები ერთმანეთის ცოლ-ქმარს წარმოადგენდნენ. განვითარების შემდგომ ეტაპზე, შრომისა და თავდაცვის იარაღების

სრულყოფას ლოგიკურად მოჰყვა შრომითი ფუნქციების ბუნებრივი დანაწილება სქესისა და ასაკის მიხედვით. მამაკაცები ძირითადად ნადირობაში ხელოვნდებოდნენ, ქალები კი საშინაო საქმეების წარმართვაში. მეურნეობის ასეთი პირველყოფილი ფორმის შექმნამ დღის წესრიგში დააყენა, ადამიანთა ცვალებადი და ერთმანეთთან სუსტად დაკავშირებული ჯოგების ნაცვლად, მტკიცე და მყარი საოჯახო ერთეულების შექმნის აუცილებლობა. ამის საფუძველი გახდა მუდმივი ხასიათის ერთობლივი შრომა და სისხლით ახლობლობა. ასე ჩამოყალიბდა გვაროვნული თემი, პირველყოფილი თემური ურთიერთობა. საზოგადოების განვითარების ამ საფეხურზე შეიქმნა პირველი საოჯახო ფორმა.⁵

ოჯახის შემდგომ განვითარებაში მნიშვნელოვანი ნაბიჯი და-ძმებს შორის ცოლქმრული ურთიერთობის აკრძალვა იყო. ეს შესაძლებელი გახდა თემების ახლებური წესით შექმნის საფუძველზე. ერთი ან რამდენიმე ჯგუფი დებისა ახალი თემის ძირითადი ბირთვი ხდებოდა, ხოლო მათი ძმები სხვა თემისა. ასეთ თემებში ჰყავდათ საერთო ქმრები და საერთო ცოლები. ქმრების ან ცოლების ერთობა თემური ოჯახების ნიშანდობლივ თავისებურებებად გადაიქცა. მსგავს ოჯახებში უკვე აღარ შედიოდნენ ქმრების დები და ცოლების ძმები. საერთო ცოლებსა და ქმრებს ერთმანეთი კომპანიონებად მიაჩნდათ. თუმცა საერთო ქმრების არსებობისას შეუძლებელი იყო ბავშვის მამის დადგენა. ბავშვის წარმოშობა დედის მეშვეობით განისაზღვრებოდა, ბავშვიც დედის გვარს მიეკუთვნებოდა.

საერთო ოჯახში ცოლების განსაკუთრებულმა მდგომარეობამ შვილების აღზრდასა და საოჯახო მეურნეობის წარმართვის სფეროში, ქმრებთან შედარებით მათ ფუნქციონალურმა პრიორიტეტმა განსაზღვრა ჯგუფური ოჯახის საწყის ეტაპზე მატრიარქატის არსებობა. მატრიარქატის განვითარებამ საფუძველი დაუდო ჯგუფურიდან წყვილად ქორწინებაზე გადასვლის პროცესს. დაქორწინების ინიციატორი ქალი გახდა. მან დაიწყო მამაკაცის - ქმრის არჩევა. გაჩნდა პრიმიტიული საქორწინო ცერემონიალის ფორმებიც. ქალის ასეთი აქტიურობა სრულებით არ ნიშნავდა მისი უპირატესობის აღიარებას, უბრალოდ დაბეჩავებული პირველყოფილი ადამიანის პრობლემების დამლევაში ქალს მეტი ჯაფა და ტვირთი ეკისრებოდა.

⁵ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.35

წყვილად ქორწინებაზე გადასვლა ჯერ კიდევ არ ნიშნავდა ინდივიდუალური ოჯახების შექმნას, ეს მოგვიანებით მოხდა.

წყვილად ქორწინებაზე გადასვლამ ხელი შეუწყო ინდივიდუალური ოჯახების მომრავლებას. მცირე ოჯახების შექმნამ განაპირობა გვაროვნული თემის შიგნით არსებული საერთო ინტერესების ნგრევა. თემური მეურნეობა თანდათან კარგავდა თავის მნიშვნელობას. აღნიშნული გარემოებების განვითარებამ გამოიწვია ქალის როლის დაკნინება ოჯახისა და მეურნეობის წარმართვაში. გაუქმდა დედის ხაზით შვილების დადგენისა და მემკვიდრეობის წესი. უკვე მამაკაცი გახდა ჯერ გვაროვნული თემის, შემდეგ კი ინდივიდუალური ოჯახის მეთაური. მისი შრომაც უფრო ეფექტური და მნიშვნელოვანი იყო. ქალის პირველად ფუნქციას ბავშვის შობა და მოვლა წარმოადგენდა. ასე მიმდინარეობდა მატრიარქატიდან პატრიარქალურ ოჯახზე გადასვლა. ქალი ქმრის მსახურად და მისი ნების შემსრულებლად გადაიქცა.

ინდივიდუალური ოჯახები თავის მხრივ იზრდებოდნენ და ყალიბდებოდნენ, ზრდიდნენ ქონებას და არეგულირებდნენ ურთიერთშორის მოვალეობებს. ამ პროცესის ლოგიკური შედეგი გახდა კერძო საკუთრებისა და მონობის დამკვიდრება. მონა ამ შემთხვევაში სამართლის სუბიექტი კი არა, ობიექტი იყო. მას არავითარი უფლება არ გააჩნდა, მათ შორის, თავისუფლად დაქორწინებისა.

მართალია, მონოგამიურ ოჯახზე გადასვლა გარკვეულ პროგრესს წარმოადგენდა, მაგრამ კერძო საკუთრებისა და მონობის პირობებში იგი ფიქციად იქცეოდა. ქმარს ყოველთვის ჰქონდა ერთქორწინების პრინციპის დარღვევის უფლება, მამაკაცს შეეძლო ეყიდა საცოლუ, გაექირავებინა ან გაეყიდა ოჯახის ნებისმიერი წევრი. ცოლი და შვილები მამაკაცის ხელისუფლების ქვეშ იმყოფებოდნენ. ქმრისა და მამის დესპოტური უფლებების ფონზე არარაობად ჩანდა დედისა და შვილების ის უმნიშვნელო უფლებები, რომლებიც ფორმალურად იყო აღიარებული.

მონათმფლობელობიდან მოყოლებული საუკუნეების მანძილზე მეტ-ნაკლები სისრულითა და ხარისხით ხდებოდა მონოგამიური ოჯახის განვითარება, მაგრამ უმეტესად ეს მამაკაცის უფლებების გაფართოებისა და ქალის უფლებრივი შეზღუდვის ასპარეზი იყო. არც ფეოდალისა და ბატონის უფლება გამხდარა თავიანთი უფლებრივი და ქონებრივი გავლენის ქვეშ მყოფთა მიმართ გამორჩეულად ლოიალური. მართალია

უკანასკნელ პერიოდში შეიქმნა ოჯახის განმტკიცებისა და უმაღლეს ფორმამდე აყვანის შესაძლებლობა, მაგრამ ეს ხდებოდა ხანგრძლივი დროის მანძილზე, შესაბამისი საფეხურების გავლის საფუძველზე.

1.3. ქორწინება, როგორც ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირი

წარმოდგენილ პარაგრაფში ყურადღება გავამახვილეთ ქორწინების ნებაყოფლობით პრინციპზე, რომელიც კანონმდებლობაში შემდეგი სახით არის განმარტებული: „ქორწინება ურთიერთსიყვარულზე დამყარებული ქალისა და მამაკაცის ნებაყოფლობითი კავშირია, რომლის მიზანია ოჯახის შექმნა“.

ქორწინება არის ნებაყოფლობითი კავშირი ქალსა და მამაკაცს შორის. იგი ემყარება ქორწინების თავისუფლების პრინციპს, რაც ნიშნავს, რომ ქორწინების შესახებ შეთანხმება, აგრეთვე მისი შეწყვეტა მექორწინეთა ნება-სურვილზეა დამოკიდებული. ქორწინება, რომელიც ფიზიკური ან ფსიქიკური ზემოქმედების საფუძველზე ჩატარდა, შეიძლება ბათილად იქნეს ცნობილი. ქორწინების ნებაყოფლობითობა მექორწინეთა თანასწორ უფლებიანობასაც გულისხმობს.⁶ საქორწინო-საოჯახო კანონმდებლობა შეიცავს დაქორწინების ამომწურავ ჩამონათვალს.

დაქორწინების ძირითადი პირობებია: დასაქორწინებელ პირთა თანხმობა და ასაკი. ისტორიულად აღნიშნული საკითხი წყდებოდა არა დასაქორწინებელი პირების, არამედ მათი კანონიერი წარმომადგენლების (მშობლების) თანხმობით. ძველი ისტორიული წყარო „მეგლის წერა“ მიუთითებს, რომ ქორწინებისთვის უფრო ხშირად ქალ-ვაჟის მშობლები ირჯებოდნენ, ვიდრე თვითონ დასაქორწინებელი პირები, ე.ი. ქორწინება განსაკუთრებულს არაფერს წარმოადგენდა და ამ დროს ჩვეულებრივ ცოლის შერთვა მშვიდობიან მოლაპარაკებასა და მშობლების ნება-სურვილზე იყო დამოკიდებული და არა საქმროს ძლიერებასა და სიყოჩაღზე. ქალს საქმროს მშობლები თხოულობდნენ თავიანთი შვილისათვის, ხოლო ქალ-ვაჟი, როგორც ჩანს მოლაპარაკებაში არც კი ერეოდა.⁷

⁶ ჭილაშვილი ლ., „ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის სამართლებრივი მდგომარეობა“, თბილისი, 2016. გვ. 35.

⁷ ივ. ჯავახიშვილი, თხოულებანი ტ. VII, თსუ, 1983, გვ. 263-264

თანამედროვე საოჯახო სამართლის თეორიაში დღემდე ჭარბობს შეხედულებები, რომელთა მიხედვითაც ქორწინება არის მამაკაცსა და ქალს შორის თავისუფალი, ნებაყოფლობითი და თანასწორუფლებიანი კავშირი, რომელიც დამყარებულია ურთიერთსიყვარულსა და პატივისცემის გრძნობებზე და რეგისტრირებულია სსიპ - სამოქალაქო რეესტრის ეროვნულ სააგენტოში. აშკარაა, რომ აქცენტი კეთდება ქორწინების ნებაყოფლობით პრინციპზე, რაც ქორწინების უმთავრეს წინაპირობას წარმოადგენს. გერმანელი იურისტი ფრიდრიხ სავინი საინტერესო მოსაზრებას გვთავაზობს „ნების“ თეორიის შესახებ. ცნებები „გარიგება“ და „ნების გამოვლენა“ პირველად მე-18 საუკუნეში წარმოიშვა და დღესაც ამავე ფორმით არსებობს. ეს ორი ცნება ერთ სამართლებრივ სიბრტყეში მოიაზრება. გარიგების განმარტებისას ის გადამწყვეტ მნიშვნელობას ნების გამოვლენას ანიჭებდა. ქორწინება არის ერთგვარი გარიგება, რომელიც ხელშეკრულების სახით გვევლინება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლის მიხედვით, „გარიგება არის ცალმხრივი, ორმხრივი ან მრავალმხრივი ნების გამოვლენა.“⁸ ამ განსაზღვრების თანახმად, გარდა იმისა, რომ ნება უნდა არსებობდეს, აუცილებელია ეს ნება იყოს გამოვლენილი. იმისათვის, რომ ნების გამოვლენა გარიგებად იქნას მიჩნეული, იგი სამართლებრივი ხასიათის უნდა იყოს.

სსკ 50-ე მუხლი ასევე აზუსტებს, რომ - „გარიგებად მიიჩნევა მხოლოდ ისეთი ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართულია სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის, შეცვლის ან შეწყვეტისაკენ“. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ნების გამოვლენა გარიგების განსაზღვრის საფუძველია.

ოჯახის შექმნისას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება თანასწორობას როგორც უფლებრივ, ასევე სოციალური მდგომარეობისა და საზოგადოებრივი კუთვნილების კუთხით. სახელმწიფო ხელს უწყობს ოჯახის კეთილდღეობას და მიიჩნევს, რომ ქორწინება უნდა ემყარებოდეს მხოლოდ მეუღლეთა თავისუფალ ნებას, შექმნან ოჯახი. კანონით დაუშვებელია ამ მხრივ რაიმე იძულების განხორციელება. იგი ქორწინების ბათილობის საფუძველია.

⁸ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი 50-ე მუხლი, თბილისი, 2017.

ქალი და მამაკაცი თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ არა მარტო ქორწინების დროს, არამედ მეუღლეობრივ უფლება - მოვალეობათა რეალიზაციის პროცესშიც. ქორწინება ქალისა და მამაკაცის მუდმივი კავშირია. შეუძლებელია განსაზღვრული ვადით ან რაიმე პირობით შედგეს ქორწინება. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ თუ პირი ქორწინდება, იგი სიცოცხლის ბოლომდე უნდა იყოს მიჯაჭვული თავის მეუღლეზე. როცა მეუღლეთა ერთად ცხოვრება სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზების გამო, შეუძლებელია, შექმნილი ვითარებიდან გამოსავალს განქორწინება წარმოადგენს. ქორწინება არის ქალისა და მამაკაცის შეთანხმება ოჯახის შექმნის თაობაზე.

ჩვენში ქორწინება კვლავაც ემყარება მეუღლეთა უფლებრივ თანასწორობასა და ნებაყოფლობას, რადგან ეს კონსტიტუციური პრინციპია და აღიარებს ოჯახს, როგორც საზოგადოების ძირითად უჯრედს, რომლის სიმტკიცეზე დამოკიდებულია არა მარტო ოჯახის წევრთა კეთილდღეობა, არამედ საზოგადოების განვითარება.

სამოქალაქო კანონმდებლობით, ქორწინების შემთხვევაში მეუღლეები იძენენ სრულიად ახალ უფლებებს. ესენია - გვარის არჩევის, საოჯახო საკითხების ერთობლივად გადაწყვეტის, საქმიანობისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის უფლებები და სხვა.⁹

კანონით განსაზღვრულია, რომ ნებაყოფლობითი კავშირი ქალსა და მამაკაცს შორის აწესრიგებს მათ ურთიერთობას, შვილებისადმი დამოკიდებულებას და განსაზღვრავს თითოეული მათგანის ადგილს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

სამოქალაქო კოდექსის 1152-ე მუხლით აღიარებულია მეუღლეთა თანასწორუფლებიანობა და განმარტებულია, რომ საოჯახო ურთიერთობებში მეუღლეები სარგებლობენ თანაბარი პირადი და ქონებრივი უფლებებით და ეკისრებათ თანაბარი მოვალეობები. სხვა უფლებებთან ერთად მათ აქვთ საოჯახო საკითხების ერთობლივად გადაწყვეტის, საქმიანობისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის, თანასაკუთრებაში არსებული ქონების ურთიერთშეთანხმებით მართვისა და განკარგვის უფლება. რაიმე პირდაპირი ან არაპირდაპირი

⁹ ჩიკვაშვილი შ., საოჯახო სამართალი, თბილისი, 2004, გვ.71-78

უპირატესობების მინიჭება სოციალური ან ქონებრივი მდგომარეობით ან სქესის ნიშნით წარმოადგენს დისკრიმინაციას, რაც დაუშვებელია და იკრძალება კანონით.

საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, განსაზღვრულია საქორწინო და საოჯახო სამართლის ძირითადი ამოცანა: ოჯახის ყველა წევრის თავისუფალ, ურთიერთსიყვარულსა და პატივისცემის გრძნობაზე დამყარებული კავშირის ჩამოყალიბება, ოჯახში შვილების აღზრდა, დედისა და ბავშვის ინტერესების ყოველმხრივი დაცვა, ოჯახის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობა და სხვა.

ოჯახის მნიშვნელობა და მისი განსაკუთრებული როლი თითოეული ადამიანის საზოგადოებრივ განვითარებასა და ჩამოყალიბებაში აღიარებულია მსოფლიოს თანამეგობრობის მიერ.

იტალიის კონსტიტუციაში ოჯახი განიხილება, როგორც ქორწინებაზე დამყარებული ბუნებრივი კავშირი. ფაქტობრივად, ოჯახი არის ქორწინებაზე, ახლო ნათესაობაზე, შვილად აყვანასა და კანონში მითითებულ სხვა ფაქტორებზე დამყარებული რამდენიმე პირის ერთობლივი თანაცხოვრება.

საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, ქორწინების დროს, მხარეებად შეიძლება მოიაზრებოდნენ მხოლოდ ურთიერთსაპირისპირო სქესის მქონე პირები, რაც გამართლებულია ქვეყნის შიგნით არსებული რელიგიური, საზოგადოებრივი და ზნეობრივი ნორმებით. კანონმდებელი არ იცავს მონოგამიის პრინციპს. საუბარია ერთი ქალისა და ერთი მამაკაცის შეთანხმებაზე. ამით უარყოფილია ყოველგვარი შეთანხმება პოლიგამიური კავშირების შესახებ. საქართველო ისევე, როგორც კონტინენტური ევროპის და ანგლოსაქსური სამართლის ქვეყნები, ქორწინების მონოგამიურ მოდელს ეყრდნობა მუსლიმური სამართლისა და აფრიკის იმ ქვეყნებისაგან განსხვავებით, სადაც პოლიგამია ჯერ კიდევ მისაღებადაა მიჩნეული. ქორწინება ქალისა და მამაკაცის კავშირია და არა ერთი სქესის მქონე პირების.

უკანასკნელი პერიოდში გაიზადა იმ ქვეყნების რიცხვი, სადაც შესაძლებლადაა მიჩნეული ერთი სქესის ადამიანებს შორის დაქორწინება. ძირითადად სკანდინავიის ქვეყნებში ხდება მათი ქორწინების მხარდაჭერა-დაკანონება.

ცნობილია, რომ დემოკრატიულ სახელმწიფოთა უმრავლესობა აღიარებს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო პრინციპებს. ნიშანდობლივია, რომ ამ პრინციპებზე

დაყრდნობით მიღებული იქნა ცვლილებები გერმანულ სამართალში, რომ არაფერი ვთქვათ დანიის, შვედეთის, საფრანგეთის, ნორვეგიის, ჰოლანდიის კანონმდებლობებზე, სადაც დაშვებულია ერთი სქესის წარმომადგენელთა შორის ქორწინება.

მაგალითად, 1994 წელს შვედეთში მიღებულმა კანონმა, რომელიც ძალაში შევიდა 1995 წელს, განსაზღვრა ერთი სქესის პირთა ქორწინების სპეციალური პროცედურა. შვედეთში მოქმედი კანონმდებლობით განსაზღვრულია ერთი სქესის მქონე პირთა შორის დაქორწინების წესი და მექორწინეთა უფლება-მოვალეობანი.

მაგალითად, ერთ სქესიანთა დაქორწინება შეიძლება, თუ ერთ-ერთი მათგანი მაინც არის შვედეთის მოქალაქე და ცხოვრობს მის ტერიტორიაზე. უცხოელ ერთი სქესის მქონე პირთა დაქორწინება შვედეთში აკრძალულია, თუ მათი ქვეყანა არ უშვებს ასეთ ქორწინებას.¹⁰

ზოგადმეცნიერული თვალსაზრისით, „ქორწინება არის ორი ადამიანის ნებაყოფლობითი კავშირი და არა კავშირი მხოლოდ კაცსა და ქალს შორის“. ამ დეფინიციას ამყარებს ადამიანის უფლებათა საყოველთაოდ აღიარებული დებულება, რის შედეგადაც არსობრივად განმტკიცებულია მხარეთა თანასწორუფლებიანობა, რაც აშკარად არ კრძალავს ერთსქესიანთა ქორწინებას, თუმცა მიგვაჩნია, რომ ამგვარი საკითხების შიდა სახელმწიფოებრივი სამართლით გადაწყვეტა, საზოგადოების ნება-სურვილით უნდა ხდებოდეს.

1.4. საოჯახო-სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტები და მათი უფლებების დაცვა

საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის შინაარსს წარმოადგენს ის კონკრეტული უფლება-მოვალეობები, რომლებიც გააჩნიათ მათ სუბიექტებს. სხვაგვარად სამართლებრივ ურთიერთობათა ტრადიციული ელემენტები სრულყოფილად არ იქნება წარმოდგენილი და თვით სამართლებრივ ურთიერთობათა

¹⁰ ჭილაშვილი ლ., „ქორწინების გარეშე დაბადებული ბავშვის სამართლებრივი მდგომარეობა“, თბილისი, 2016. გვ. 36.

არსებობის საკითხი ეჭვქვეშ დგება. საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობათა უშუალო სუბიექტებად მხოლოდ ფიზიკური პირები გამოდიან. იურიდიული პირები, მუნიციპალური ორგანოები და სხვა საზოგადოებრივი წარმონაქმნები ასეთი ურთიერთობების სუბიექტებად არ ითვლებიან. ზოგიერთი მათგანი შეიძლება რამდენიმე სახის საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე იყოს, ამ გაგებით საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობები უნიკალურ ხასიათს ატარებენ.

საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტებს სპეციფიკური უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა გააჩნიათ. მათი შინაარსი საოჯახო უფლება-მოვალეობებითაა განპირობებული. საოჯახო უფლებაუნარიანობა დაბადებიდანვე წარმოეშობა ფიზიკურ პირს, შემდეგ კი, ასაკისა და ფსიქოფიზიკური პირობების გათვალისწინებით ფართოვდება სამართლებრივ შესაძლებლობათა სფერო და გარდაცვალებით წყდება. განსაზღვრული ასაკის მიღწევის შემდეგ პირი იძენს დაქორწინების უფლებას და იგი უნდა იყოს სრული ქმედუნარიანი.

საოჯახო ქმედუნარიანობა სრული მოცულობით 18 წლის ასაკიდან წარმოიშობა. უფლება არის საოჯახო სამართლის სუბიექტის შესაძლებელი ქცევის ზომა. ამ შემთხვევაში იგულისხმება აქტიური მოქმედებები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება სუბიექტის პირადი და ქონებრივი ინტერესების დაკმაყოფილება.

საოჯახო სამართლებრივი ვალდებულება ნიშნავს უფლებამოსილი პირის მოთხოვნის ან კანონის საფუძველზე მოქმედების შესრულების აუცილებლობას ვალდებული პირის მიერ. ასეთი ვალდებულებები უმეტესად კანონითაა განსაზღვრული და მაშინ წარმოიშობა, როგორც კი შესაბამისი იურიდიული ფაქტის არსებობა რეალობა გახდება.

საოჯახო სამართლებრივი უფლებები და მოვალეობები ხშირ შემთხვევაში ერთდროულად წარმოიშობა და ერთი სახის სამართლებრივ ურთიერთობაში წარმოშობილი უფლება მეორე სახის სამართლებრივ ურთიერთობაში შეიძლება ვალდებულების სახით არსებობდეს.

მაგალითად, მშობლები არა მარტო უფლებამოსილნი არიან იზრუნონ შვილების სულიერ, გონებრივ და ფიზიკურ აღზრდაზე, არამედ ვალდებულნიც არიან გააკეთონ ეს შვილების ინტერესებიდან გამომდინარე.

საოჯახო უფლება-მოვალეობათა მნიშვნელოვანი ნაწილი, მათი ხანგრძლივი ხასიათიდან გამომდინარე, სახეცვლილებას განიცდის. საოჯახო უფლებათა განხორციელება ნიშნავს მათ რეალიზაციას კანონისა და ზნეობრივი ნორმების მოთხოვნათა შესაბამისად. არ შეიძლება უფლებათა გამოყენება მათი დანიშნულების საწინააღმდეგოდ.

საოჯახო უფლებათა განხორციელების პროცესში ერთი სუბიექტის უფლების რეალიზაცია არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მეორის ინტერესებს. საოჯახო უფლებების არადანიშნულებისამებრ რეალიზება, მათი გამოყენება სხვისი ინტერესების საწინააღმდეგოდ, ითვლება ამ უფლებათა ბოროტად გამოყენებად, სამართალდარღვევად, რასაც მოჰყვება შესაბამისი პასუხისმგებლობა.

საოჯახო უფლებათა დარღვევის შემთხვევაში წარმოიშობა მათი დაცვის უფლება. ამ უფლების სუბიექტებს წარმოადგენენ საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობათა მონაწილენი, საოჯახო უფლებათა დაცვის შესაძლებლობა მათი უფლებაუნარიანობის განუყოფელი ელემენტია. ამ აბსტრაქტული შესაძლებლობის კონკრეტული დაცვის უფლებად გარდაქმნა მაშინ ხდება, როცა სახეზეა საოჯახო უფლებათა დარღვევის შემთხვევები.

საოჯახო სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტების უფლებების დაცვა ძირითადად ხორციელდება იურისდიქციული ფორმით. ერთმანეთისგან განსხვავდება დაცვის სასამართლო და ადმინისტრაციული წესი. უფლებათა დაცვის სასამართლო წესი ძირითადია და იგი გამოიყენება ყოველთვის, როცა კანონში სპეციალურად არ არის მითითებული უფლებათა დაცვის ადმინისტრაციულ წესზე. უფლებათა დაცვა ხდება საერთო იურისდიქციის სასამართლოების მიერ. დაცვის საშუალებაა სასამართლოსადმი სარჩელით მიმართვა. საოჯახო უფლებათა დაცვის ადმინისტრაციული წესი ძირითადად გამოიყენება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოების მიერ საოჯახო დავების გადაწყვეტის დროს.

საოჯახო უფლებათა დაცვის არაიურისდიქციულ ფორმაში იგულისხმება სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტის მიერ დამოუკიდებლად, ოფიციალური ორგანოებისადმი მიმართვის გარეშე, თვითდაცვის ღონისძიებათა განხორციელება. თუმცა ამ ღონისძიებებს უფრო ეფექტური შედეგი მოაქვს, ვიდრე სასამართლოს ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს.

საოჯახო უფლებათა დაცვის თავისებურება იმაშიც გამოიხატება, რომ მოთხოვნათა მნიშვნელოვან ნაწილზე, რომელთაც პირადი არაქონებრივი ხასიათი გააჩნიათ, ხანდაზმულობის ვადები არ ვრცელდება. საოჯახო უფლებათა დაცვის საშუალებებს წარმოადგენს ის იძულებითი ხასიათის მატერიალურ-სამართლებრივი ზემოქმედების ზომები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება დარღვეული უფლებების აღდგენა და სამართალდამრღვევების მიმართ კანონით განსაზღვრული სანქციის გამოყენება.

საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის შეწყვეტა ან შეცვლა, მიუხედავად მათი გამომწვევი საფუძვლებისა, შეიძლება მიჩნეულ იქნეს როგორც საოჯახო უფლებათა დაცვის საშუალებად, ისე სამართალდამრღვევის მიმართ პასუხისმგებლობის ზომადაც.¹¹

¹¹ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.57

თავი 2. ოჯახის წევრთა შორის არსებული სამართალ- ურთიერთობები

2.1. მეუღლეთა შორის წარმოშობილი პირადი ურთიერთობები

ქორწინება მეუღლეებს შორის წარმოშობს მრავალმხრივ და რთულ ურთიერთობებს. მათი განსაზღვრული ნაწილი ზნეობრივი ნორმებით რეგულირდება. უმნიშვნელოვანესი პირადი და ქონებრივი ხასიათის ურთიერთობები სამართლებრივი რეგულირების სფეროს განეკუთვნება. პირადთან შედარებით ქონებრივი ურთიერთობები შედარებით დეტალურადაა მოწესრიგებული სამართლებრივი ნორმებით. მათი ერთობლიობა წარმოადგენს საქორწინო-სამართლებრივ ურთიერთობებს.¹² მეუღლეებს თანაბარი პირადი და ქონებრივი უფლებები გააჩნიათ. თანაბარი უფლებები თანაბარი მოვალეობებითაა განპირობებული.

ქორწინების მთელი პერიოდის განმავლობაში მეუღლეები სრული მოცულობით ინარჩუნებენ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობას და ქმედუნარიანობას. აქედან გამომდინარე, მათ შეიძლება ჰქონდეთ ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი უფლება-მოვალეობა ნებისმიერ პირთან და ერთმანეთთან ურთიერთობაშიც. საქორწინო-სამართლებრივი ურთიერთობების ფარგლებში მეუღლეთა უფლება-მოვალეობათა მნიშვნელოვანი ნაწილი მოდიფიცირებულ ხასიათს დებულობს, აგრეთვე წარმოიშობა ახალი უფლება-მოვალეობები. სწორედ ეს ცვლილებები განაპირობებს მეუღლეობრივ სამართლებრივ ურთიერთობათა სპეციფიკურ შინაარსს.

მეუღლეობრივი სამართლებრივი ურთიერთობისათვის მხოლოდ ქალისა და მამაკაცის სურვილი არ არის საკმარისი დასაქორწინებლად, არამედ საჭიროა ქორწინების რეგისტრაცია მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის სახელმწიფო ორგანოში. ეს კი იმაზე მიანიშნებს, რომ საქორწინო ურთიერთობათა მოწესრიგება სახელმწიფოს კომპეტენციაა. მაგრამ იმასაც ვერ ვიტყვით, რომ ოჯახის ბედი მთლიანად სარეგისტრაციო ორგანოს მიერ გაცემულ საქორწინო მოწმობაზეა

¹² რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.144

დამოკიდებული, მთავარი მეუღლეთა მხრიდან ოჯახის შექმნისადმი სერიოზული დამოკიდებულებაა.

მეუღლეთა შორის ურთიერთობაში განმსაზღვრელი მნიშვნელობა გააჩნია პირად ურთიერთობებს. ქორწინება მეუღლეთა პირადი კავშირია, რასაც საფუძვლად ურთიერთპატივისცემა და ოჯახის შექმნის სურვილი უდევს. პირად უფლებათა მსგავსად, ქონებრივი უფლებების განსაზღვრული ნაწილი პირს შეიძლება ქორწინებამდეც ჰქონდეს, მაგრამ დაქორწინება საოჯახო ურთიერთობათა ფარგლებში მოხვედრილ ქონებრივ ურთიერთობას განსაკუთრებულ სპეციფიკას ანიჭებს. ამის დადასტურებაა მეუღლეთა თანაზიარი საკუთრების ინსტიტუტის არსებობა. ქორწინების რეგისტრაციის მომენტიდან მეუღლეთა პირადი და ქონებრივი უფლებამოვალეობების თანაბრობა საოჯახო ურთიერთობათა არსებობის ყველა ეტაპისათვის კანონით გარანტირებული აუცილებლობაა. მის დამკვიდრებას და ცხოვრების წესად გადაქცევას საუკუნეები დასჭირდა. ქალისა და მამაკაცის უფლებრივი მდგომარეობის გათანაბრებისათვის ბრძოლა ყოველთვის წარმოადგენდა საზოგადოების პროგრესულობის მაჩვენებელს.

ადრინდელ ეტაპზე მეზობელი სახელმწიფოების მსგავსად, საქართველოში საცოლის ყიდვის ჩვეულება არსებობდა. ნაყიდი ცოლი არა მარტო პირად, არამედ ქონებრივ ურთიერთობაშიც მთლიანად ქმარზე იყო დამოკიდებული. იმ პერიოდში ქმარს ისეთი უფლებები გააჩნდა ცოლის მიმართ, როგორც ბატონს მონის მიმართ. თუმცა ძალიან ნელი პროცესით, მაგრამ მაინც განვითარდა ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა, რაც ნათლად ჩანს ქართული სამართლის საერო და საეკლესიო ძეგლებში.

მეუღლეთა პირადი უფლებებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ქორწინების მომენტიდან წარმოშობილი უფლებები. მათ მიეკუთვნება გვარის არჩევისა და საოჯახო საკითხების ერთობლივად გადაწყვეტის უფლება. დაქორწინებისას მეუღლეები თავიანთი სურვილისამებრ ირჩევენ ერთ-ერთი მეუღლის გვარს ან თითოეული მათგანი ინარჩუნებს ქორწინებამდე გვარს. ქმარს არა აქვს უფლება იძულებით ჩაწეროს ცოლი თავის გვარზე. დასაშვებია მეუღლეთა შეერთებული გვარის ტარება. ჩვეულებრივ, მეუღლეები საერთო გვარს, უმეტესად ქმრისას ატარებენ, რომ შვილებთან ერთად

საერთო გვარი ჰქონდეთ. რაც მეტად აადვილებს ქორწინებასა და შვილების ყოლასთან დაკავშირებული უფლებების და შეღავათების განხორციელებას.

საოჯახო საქმიანობაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია შვილების გაჩენასა და აღზრდას. მეუღლეები თვითონ წყვეტენ იყოლიონ თუ არა შვილი ან როდის და რამდენი. მათ უფლება აქვთ პირადად აღზარდონ თავიანთი შვილები. ამავე დროს მშობლები ვალდებული არიან შვილები აღზარდონ ფიზიკურად, გონებრივად და ზნეობრივად. მშობლები ამ უფლება-მოვალეობებს ურთიერთშეთანხმებით ახორციელებენ.

მოდისციპლინირებული პირადი უფლებებიდან სამართლის სფეროს მიეკუთვნება მეუღლეთა მიერ საქმიანობისა და საცხოვრებელი ადგილის არჩევის თავისუფლება. ეს იმას ნიშნავს, რომ მართალია მეუღლეებმა საქმიანობისა და პროფესიის არჩევაში გადაწყვეტილება ურთიერთშეთანხმებით და ოჯახის ინტერესებიდან გამომდინარე უნდა მიიღონ, მაგრამ თითოეულ მათგანს უფლება აქვს ეს დამოუკიდებლად გადაწყვიტოს. თითოეულ მეუღლეს ასევე თავისუფლად შეუძლია აირჩიოს საცხოვრებელი ადგილი. მეუღლეების საცხოვრებელ ადგილად შეიძლება მიჩნეულ იქნეს როგორც ქმრის, ასევე ცოლის საცხოვრებელი ადგილი. კანონი არ ცნობს ძველი ქართული საოჯახო სამართლით გათვალისწინებულ წესს, როცა ქმრის საცხოვრებელი ადგილი ითვლებოდა სავალდებულოდ ცოლისთვისაც.

საოჯახო ურთიერთობათა განვითარება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული იმ მატერიალურ ბაზაზე, რაც ხშირად ოჯახის შექმნის საფუძველიც არის. მეუღლეებს თავიანთი კულტურულ და მატერიალურ მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად სჭირდებათ განსაზღვრული ქონება. მეუღლეთა შორის კანონით დადგენილ ქონებრივ უფლება-მოვალეობათა შინაარსის გარკვევა, მათი ქონებრივი ინტერესების დაცვის საშუალებას წარმოადგენს. ქონებრივია ყველა ის საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელიც დაკავშირებულია განსაზღვრულ ქონებასთან, მის მფლობელობასთან, სარგებლობასთან და განკარგვასთან. მის ცნებაში მოიაზრება არა მარტო ნივთები, არამედ მოთხოვნებიც, ე. ი. როგორც სანივთო, ისე ვალდებულებითი ხასიათის ელემენტები.

2.2. მშობლებსა და შვილებს შორის სამართლებრივ-ურთიერთობათა წარმოშობის საფუძვლები

მოქმედი საოჯახო კანონმდებლობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს თავისებურებას წარმოადგენს მშობლებისა და შვილების უფლება-მოვალეობათა ურთიერთგანპირობებულობა. არა მარტო მშობლებს ეკისრებათ განსაზღვრული მოვალეობები და გააჩნიათ უფლებები შვილების მიმართ, არამედ შვილებიც სარგებლობენ მშობლების მიმართ შესაბამისი უფლებებით და ეკისრებათ განსაზღვრული მოვალეობები.

მშობლებსა და შვილებს შორის სამართლებრივ ურთიერთობათა წარმოშობის ძირითადი საფუძველია ბავშვის დაბადება რეგისტრირებული ქორწინების დროს და სისხლით ნათესაობა.¹³ დედასა და შვილს შორის უფლება-მოვალეობების წარმოშობისათვის საკმარისია მათ შორის სისხლით ნათესაობის ფაქტი-დედისაგან ბავშვის დაბადება. არა აქვს მნიშვნელობა იმას, იმყოფებოდა თუ არა დედა რეგისტრირებულ ქორწინებაში იმ პირობით, ვისგანაც ბავშვი შეეძინა. რაც შეეხება მამასა და შვილს შორის მსგავსი ურთიერთობის წარმოშობას, იგი სისხლით ნათესაობასთან ერთად, ძირითადად დაკავშირებულია ქორწინების რეგისტრაციასთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა პირი ნებაყოფლობით აღიარებს არარეგისტრირებული ქორწინების დროს გაჩენილი ბავშვის მამობას ან მისი მამობა დადგენილია სასამართლო წესით. აქედან გამომდინარე, მშობლებისა და შვილების ურთიერთუფლება-მოვალეობებს საფუძვლად უდევს შვილების წარმოშობა, რაც დადასტურებული უნდა იქნეს კანონით დადგენილი წესით. კანონის მიხედვით კი ბავშვის დაბადება იურიდიულ ფაქტად იქცევა მხოლოდ მას შემდეგ, როცა მოხდება მისი რეგისტრაცია სამოქალაქო რეესტრის სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში.

ამ ორგანოს მიერ გაცემული დაბადების მოწმობა წარმოადგენს იმის დამადასტურებელ საბუთს, რომ ბავშვის მშობლები არიან ამ მოწმობაში მითითებული პირები.

¹³ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.153

ბავშვის დაბადების რეგისტრაციის საფუძველია ჯანმრთელობის დაცვის დაწესებულების მიერ გაცემული საბუთი ბავშვის დაბადების თაობაზე და შესაბამისი წერილობითი განცხადება. ბავშვის დაბადების განცხადების ვალდებულება მშობლებს ეკისრებათ. ამასთან, მსგავსი ვალდებულება გააჩნია პირს, რომლისთვისაც მშობლებს წერილობით მინდობილი აქვთ ბავშვის დაბადების განცხადება; სახელმწიფო ან კერძო სამშობიაროს, სხვა სამედიცინო დაწესებულებას, თუ ბავშვი ამ სამედიცინო დაწესებულებაში დაიბადა ან იმყოფება; მშობიარობის დამსწრე პირს, თუ ბავშვი ჯანმრთელობის დაცვის დაწესებულების გარეთ დაიბადა და მშობლებს არ შეუძლიათ ბავშვის დაბადების განცხადება; თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებას, თუ ბავშვი იქ დაიბადა. განცხადებას თან უნდა დაერთოს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის შესახებ კანონით განსაზღვრული საბუთები. რეგისტრაცია წარმოებს ბავშვის დაბადების ან ერთ-ერთი მშობლის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

დაბადების რეგისტრაციის დროს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის ორგანო ბავშვს ანიჭებს პირად ნომერს, რაც ასახავს მონაცემებს რეგისტრაციის ადგილის, მარეგისტრირებული ორგანოსა და დაბადების აქტის შესახებ. ტყუპების ან რამდენიმე ბავშვის დაბადების რეგისტრაცია ცალ-ცალკე ხდება.¹⁴

ბავშვის დაბადების რეგისტრაციის საფუძველზე გაცემული დაბადების მოწმობა სრულ წარმოდგენას იძლევა მისი წარმოშობის საფუძვლების ანალიზისათვის. იგი მშობლებსა და შვილებს შორის იურიდიული კავშირის დამადასტურებელი ძირითადი საბუთია.

როგორც ცნობილია, საოჯახო კანონმდებლობა აღიარებს და იცავს ისეთ ქორწინებას, რომელიც რეგისტრირებულია კანონით დადგენილი წესით. სწორედ შვილების ინტერესების დაცვის აუცილებლობიდან გამომდინარეობს ბავშვის დედასთან რეგისტრირებულ ქორწინებაში მყოფი პირის მამობის პრეზუმფცია.

თუ ბავშვი დაიბადა იმ პირის სიკვდილის შემდეგ, რომელიც რეგისტრირებულ ქორწინებაში იმყოფებოდა ბავშვის დედასთან, მაშინ სარეგისტრაციო ორგანოში და ბავშვის დაბადების მოწმობაში ბავშვის მამად ჩაიწერება გარდაცვლილი იმ პირობით, თუ მისი გარდაცვალებიდან ბავშვის დაბადებამდე გასულია არაუმეტეს 10 თვისა.

¹⁴ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.199

ბავშვის დაბადებამდე მეტი ხნის გასვლის შემთხვევაში, საკმაო საფუძველი არსებობს იმისათვის, რომ გაჩენილი ბავშვის მამად სხვა პირი ჩაითვალოს.

მნიშვნელოვან სიძნელებთან არის დაკავშირებული რეგისტრირებული ქორწინებისას ხელოვნური განაყოფიერებისა და ემბრიონის იმპლანტაციის გზით გაჩენილი ბავშვის რეგისტრაცია და დაბადების მოწმობაში მშობლების ჩაწერის საკითხი.

მამობის ნებაყოფლობით აღიარება ცალმხრივი იურიდიული აქტია, რომელიც მამასა და შვილს შორის განსაკუთრებულ სამართლებრივ ურთიერთობას წარმოშობს. ქორწინების გარეშე გაჩენილი ყველა ბავშვის მამობის აღიარება დასაშვებია. არა აქვს მნიშვნელობა როდის გაჩნდნენ ისინი, არასრულწლოვანები არიან თუ სრულწლოვანები, ბავშვი ხანგრძლივი თანაცხოვრების პერიოდში დაიბადა თუ შემთხვევითი კავშირის შედეგად. ყველა შემთხვევაში მშობლებს ერთობლივი განცხადება შეაქვთ სამოქალაქო აქტების სარეგისტრაციო ორგანოში. ეს ქმნის იმის ფორმალურ საფუძველს, რომ მამობის დადგენის დროს დედის ნება-სურვილიც გადამწყვეტი იყოს. იმ შემთხვევაში, როცა ბავშვის მშობლები დაქორწინებულნი არ არიან და პირი აცხადებს, რომ იგი არ არის გაჩენილი ბავშვის მამა, შეიძლება მამობა სასამართლო წესით დადგინდეს. მამობის დადგენის შესახებ სასამართლოში განცხადების შეტანა შეუძლიათ: ბავშვის დედას, მეურვეს ან მზრუნველს; პირს, რომლის კმაყოფაზეც იმყოფება ბავშვი; თვითონ ბავშვს სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ. საქმის განხილვისას სასამართლო მხედველობაში იღებს შემდეგ გარემოებებს:

1. ბავშვის დედისა და მოპასუხის ერთად ცხოვრება და საერთო მეურნეობის წარმოება ბავშვის დაბადებამდე;
2. ბავშვის ერთად აღზრდა ან რჩენა;
3. დამამტკიცებელი საბუთები, რომლებიც სავსებით ადასტურებენ მოპასუხის მიერ მამობის აღიარებას.

2.3. მშობლებისა და შვილების ძირითადი უფლება-მოვალეობანი

მშობლების უფლება-მოვალეობანი ერთმანეთთან მჭიდროდაა დაკავშირებული და ხშირად ურთიერთგანპირობებულა, ასევე ურთიერთგანპირობებულა მშობლებისა და შვილების უფლება - მოვალეობები. საოჯახო კანონმდებლობა,

მშობლებისა და შვილების სამართლებრივი ურთიერთობის განსაზღვრის დროს ხელმძღვანელობს იმ საერთაშორისო სამართლებრივი დებულებებისა და პრინციპების დაცვისა და განმტკიცების აუცილებლობით, რომლებიც დადგენილია ბავშვთა და მშობელთა უფლებების დაცვის საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით.

უკანასკნელ პერიოდში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ბავშვების სამართლებრივი სტატუსის საკითხს. ბევრ ქვეყანაში შეიქმნა ბავშვთა უფლებების დაცვის ომბუდსმენის ინსტიტუტი. ბავშვთა უფლებების დაცვის პრიორიტეტულ განხორციელებას საფუძვლად დაედო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის 1989 წლის კონვენცია ბავშვთა უფლებების შესახებ და 1993 წლის ჰააგის კონვენცია ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გამვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ. ამ კონვენციების რეკომენდაციები, რომლებსაც სახელმწიფოების უმრავლესობა და მათ შორის საქართველოც აღიარებს, მშობლებისა და შვილების ურთიერთობის ახალი და ამკარად პროგრესული ხედვის წარმოჩენას ემსახურება.

გაეროს კონვენციაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა იმას, რომ, ბავშვს გააჩნია სიცოცხლის ხელშეუხებელი უფლება; სახელმწიფოს და საზოგადოების უპირველესი საზრუნავია ბავშვის სიცოცხლის შენარჩუნება და მისი ჯანსაღი განვითარება; ბავშვის პიროვნების სრული განვითარებისათვის აუცილებელია იგი იზრდებოდეს ოჯახურ გარემოში, სიყვარულის და ბედნიერების ატმოსფეროში; ბავშვი სრულყოფილად უნდა იყოს მომზადებული საზოგადოებაში დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის და აღიზარდოს მშვიდობის, შემწყნარებლობის, თავისუფლებისა და თანასწორობის სულისკვეთებით.

აქედან გამომდინარე, ვხვდებით თუ რა მნიშვნელოვანია მშობლის როლი შვილების პირადი უფლებების განხორციელებაში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია შვილების სახელის უფლება, მშობლებთან ერთად ცხოვრებისა და მათთან ურთიერთობის უფლება, მოქალაქეობისა და სხვა უფლებები.

ოჯახის ძირითადი ამოცანაა ბავშვის აღზრდა. ბავშვი ეკუთვნის არა მარტო მშობლებს, არამედ მთელ საზოგადოებას, სახელმწიფოს. ამიტომ ბავშვის აღზრდა განიხილება, როგორც დიდმნიშვნელოვანი სახელმწიფოებრივი საქმე და მიიჩნევა არა მარტო ზნეობრივ, არამედ სამართლებრივ მოვალეობადაც.

შვილების აღზრდის პროცესში სრულად უნდა განხორციელდეს მათი განათლების მიღების უფლება, რომლის მიზანია ბავშვის პიროვნების, ნიჭის, გონებრივი და ფიზიკური განვითარება. ამ უფლების რეალიზება მშობლებთან ერთად სახელმწიფოსაც ეკისრება. განათლების მიღება წარმოადგენს იმ ძირითად საფუძველს, რომლის გარეშე შეუძლებელია საზოგადოებაში კუთვნილი ადგილის დაკავება. მშობლებს ევალებათ თავიანთი არასრულწლოვანი შვილების წარმომადგენლობა და ინტერესების დაცვა. მშობლები არიან თავიანთი შვილების ბუნებრივი მეურვეები და მზრუნველები სპეციალური დანიშვნის გარეშე.

კანონის მიხედვით, მშობლებს გააჩნიათ თავიანთი შვილების რჩენის ვალდებულება. იგი გრძელდება შვილების სრულწლოვანებამდე. ამასთანავე, ისინი ვალდებული არიან დაიცვან შვილების ქონებრივი ინტერესები, რაც უპირველეს ყოვლისა, შვილების ქონების მართვასა და გამოყენებაში აქტიურ მონაწილეობას გულისხმობს.

მშობლების ერთ-ერთი ძირითადი უფლებაა შვილების პირადად აღზრდის უფლება. მხოლოდ მშობლიურმა სიყვარულმა უნდა შექმნას ბავშვებზე ზრუნვისა და მათი აღზრდისათვის საჭირო პირობები. მშობლებს უფლება აქვთ თვითონ აღზარდონ შვილები თავიანთ ოჯახში ან სხვას გადასცენ ისინი აღსაზრდელად.

კანონი აწესებს რა მშობლების ძირითად უფლება-მოვალეობებს შვილების მიმართ, მაგრამ ამავე დროს, ადგენს მათი განხორციელების საზღვრებს. არ შეიძლება მშობლების უფლება - მოვალეობების გამოყენება შვილების ინტერესების საწინააღმდეგოდ. შვილების ინტერესებში იგულისხმება ზნეობისა და კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად მათ აღზრდასთან დაკავშირებული ყველა ინტერესი. მშობლების მხრივ შვილების ინტერესების საწინააღმდეგო მოქმედება გამოიწვევს შესაბამის პასუხისმგებლობას. მშობლიური უფლება-მოვალეობანი მშობლებს გააჩნიათ მხოლოდ ბავშვის სრულწლოვანებამდე. სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ შვილი სრული ქმედუნარიანი ხდება და მშობლებისაგან მათი ინტერესების დაცვის აუცილებლობა აღარ არსებობს.

მშობლები ურთიერთშეთანხმებით ახორციელებენ შვილების აღზრდასთან დაკავშირებულ უფლება-მოვალეობებს. თუმცა არის ზოგჯერ ერთად მცხოვრებ

მეუღლეებს შორის შვილებთან დაკავშირებული დავების წარმოშობის შესაძლებლობა, რომელსაც გადაწყვეტს სასამართლო მშობლების მონაწილეობით. ასეთ შემთხვევაში მშობლები წარმომადგენლები ვერ იქნებიან, მათ შეუჩერდებათ შვილების წარმომადგენლობის უფლება და მათ ნაცვლად შვილების ინტერესებს სასამართლოში დაიცავს მაურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს მიერ დანიშნული პირი.

საოჯახო ურთიერთობებში ქალისა და მამაკაცის თანასწორუფლებიანობის პრინციპიდან გამომდინარეობს შვილების მიმართ მშობლების თანაბარუფლებიანობა იმ შემთხვევაშიც, როცა ისინი განქორწინებულნი არიან. განქორწინება მხოლოდ მეუღლეებს შორის წყვეტს ადრე არსებულ სამართლებრივ ურთიერთობას. შვილების მიმართ როგორც დედას, ისე მამას გააჩნია კანონით განსაზღვრული უფლებები და აკისრია შესაბამისი მოვალეობები, რომელიც წარმოიშვა შვილების გაჩენის პერიოდიდან და გრძელდება მათ სრულწლოვანებამდე.

იმ შემთხვევაში, როცა განქორწინების ან სხვა მიზეზის გამო მშობლები ცალ-ცალკე ცხოვრობენ, მათ შეთანხმებაზეა დამოკიდებული თუ რომელ მშობელთან უნდა ცხოვრობდნენ არასრულწლოვანი შვილები. ხშირ შემთხვევაში მშობლები თვითონ წყვეტენ თუ რომელ მშობელთან უნდა ცხოვრობდეს მათი არასრულწლოვანი შვილი. მშობლების შეუთანხმებლობის შემთხვევაში სადაო საკითხს სასამართლო წყვეტს, ერთ-ერთი ან ორივე მშობლის თხოვნის საფუძველზე. საკითხის გადაწყვეტაში, სასურველია ჩართულ იქნეს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო. კანონი არ ცნობს დედის ან მამის განსაკუთრებულ ან რაიმე უპირატეს უფლებას, სასამართლოში საკითხი უნდა გადაწყდეს მშობლების უფლება-მოვალეობათა სრული თანასწორობის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ბავშვის ინტერესებს. თუ რთულია ასეთი საკითხის გადაწყვეტა, მაშინ ანგარიში უნდა გაეწიოს თვით ბავშვის სურვილს. მნიშვნელოვანია აგრეთვე მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს რეკომენდაცია.

რადგან შვილების აღზრდაში მონაწილეობის უფლება-მოვალეობა ორივე მშობელს ერთნაირად გააჩნია, ბუნებრივია ცალკე მცხოვრებ მშობელს უფლება აქვს ურთიერთობა ჰქონდეს ყოფილ მეუღლესთან მცხოვრებ შვილთან და ვალდებულია მონაწილეობა მიიღოს მის აღზრდაში. თუ ეს არ ეწინააღმდეგება ბავშვის აღზრდის ინტერესებს, მეორე მშობელს უფლება არა აქვს ხელი შეუშალოს მას ამ უფლება-

მოვალეობათა განხორციელებაში. ეს აკრძალვა არა მარტო ასეთი მშობლის უფლების დარღვევაა, არამედ იგი მნიშვნელოვნად ლახავს თვით შვილის უფლება-მოვალეობებს ცალკე მცხოვრებ მშობელთან ურთიერთობის სფეროში. ამიტომ დარღვეული უფლების აღდგენის მიზნით, ცალკე მცხოვრებ მშობელს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს.

განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როცა მშობლებს არ შეუძლიათ ან არ სურთ განახორციელონ შვილების აღზრდასთან დაკავშირებული უფლება-მოვალეობები, მაშინ ბავშვები ჩვეულებრივ გადაეცემა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებს.

2.4. მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვა, შეჩერება და შეწყვეტა

შვილების აღზრდის პროცესში მშობლები ვალდებული არიან შეასრულონ არა მარტო ზნეობრივი და შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი ნორმები, არამედ საერთაშორისო სამართლით განსაზღვრული მოთხოვნებიც.¹⁵

ადრინდელი კანონმდებლობისაგან განსხვავებით, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულია სპეციალური ნორმა, რომელიც ეხება არასრულწლოვანი შვილების უფლებების დაცვის კონკრეტულ მექანიზმს. კოდექსში აღნიშნულია, რომ არასრულწლოვანს აქვს დაცვის უფლება მშობელთა და სხვა კანონიერ წარმომადგენელთა მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ. არასრულწლოვანი შვილების უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დარღვევისას, შვილებს უფლება აქვთ დამოუკიდებლად მიმართონ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს და მოითხოვონ შექმნილი მდგომარეობის გამოსასწორებლად კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელება. უფრო მეტიც, 14 წლის ასაკის მიღწევიდან მათ მსგავსი თხოვნით შეუძლიათ სასამართლოს მიმართონ. ამ უფლების განსაზღვრა, საგამონაკლისო ნორმის საფუძველზე, არ ეწინააღმდეგება არასრულწლოვანის სამართალსუბიექტობის ზოგად პრინციპებს.

მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს შეუძლია დამოუკიდებლად მიიღოს აუცილებელ ღონისძიებათა გატარების გადაწყვეტილება. იგი სარგებლობს ფართო უფლებამოსილებებით არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვისა და განხორციელების

¹⁵ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.233

სფეროში. საჭიროების შემთხვევაში უფლებამოსილია საკითხი გადასაწყვეტად დააყენოს სხვა ორგანოებისა და მათ შორის სასამართლოს წინაშე. რაც შეეხება სასამართლოს, იგი ბავშვთა უფლებების დაცვის ყველაზე კომპეტენტური და ყველასათვის მისაღებ ორგანოს წარმოადგენს.

სასამართლოს კომპეტენციას მიეკუთვნება მშობლიურ უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვის, შეჩერების და შეწყვეტის საკითხის გადაწყვეტაც.

მშობლის უფლებებისა და მოვალეობების შეზღუდვას დროებითი ხასიათი გააჩნია. ეს ისეთ შემთხვევებში ხდება, როცა მშობლები შვილების აღზრდასთან დაკავშირებულ ფუნქციებს არაჯეროვნად ასრულებენ, სასურველ გავლენას ვერ ახდენენ ბავშვზე ან მათი განხორციელება შეუძლებელია შექმნილი ობიექტური თუ სუბიექტური გარემოებების გამო. სასამართლოს გარდა სხვა არც ერთ ორგანოს არ შეუძლია მშობლის უფლებებისა და მოვალეობების შეზღუდვა. ასევე სასამართლოს შეუძლია შეზღუდვა გაავრცელოს ერთ-ერთი ან ორივე მშობლის მიმართ. როცა ერთ-ერთ მშობელს ეზღუდება ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებული ერთი ან რამდენიმე უფლება-მოვალეობა, ეს ნიშნავს, რომ შესაბამისი უფლება-მოვალეობის შესრულება დაეკისრება მეორე მშობელს. იმ შემთხვევაში კი, როცა ორივე მშობელს ეზღუდება უფლება ან მოვალეობა, მაშინ აუცილებელია არასრულწლოვანი შვილის მიმართ მეურვეობის ან მზრუნველობის დაწესება. მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვის შემთხვევაში, მშობლებს უნარჩუნდებათ შვილების რჩენის ვალდებულება. კანონი ითვალისწინებს მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვასთან ერთად მათ შეჩერებას. არ შეიძლება მშობლები ბავშვის თაობაზე დავის შემთხვევაში იყვნენ მისი წარმომადგენლები, რომელთაც ბავშვის ინტერესების დაცვა ევალებათ. ასეთ შემთხვევაში რა თქმა უნდა, მშობლების წარმომადგენლობის უფლება უნდა შეჩერდეს. ასევე უნდა შეჩერდეს იმ მშობლების უფლება-მოვალეობები, რომლებმაც თავიანთი შვილის გაშვილებაზე თანხმობა განაცხადეს კანონით დადგენილი წესით. შეჩერდება ნაპოვნი ბავშვის მშობლის უფლება-მოვალეობანი მანამდე, სანამ დადგინდება მისი მშობლების ვინაობა და ის დაუბრუნდება თავის ოჯახს. დადგინდება მშობლების ვინაობა და უფლება-მოვალეობათა შესრულებისაგან თავის არიდების გამო სასამართლო შეუზღუდავს ან ჩამოართმევს მშობლის უფლება-მოვალეობებს. თუ

შეზღუდვა უმეტესად შვილების მიმართ არამართლზომიერი ქცევისათვის წესდება, მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეჩერება მათი განხორციელების შეუძლებლობის ობიექტური გარემოებებითაა განპირობებული.

მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეჩერება სასამართლოს გადაწყვეტილების ძალაში შესვლისას ხდება, ხოლო მისი აღდგენა - მაშინ, როცა მოისპობა შეჩერების საფუძვლები.

თუ ორივე მშობელს შეუჩერდა მშობლის უფლება-მოვალეობანი, ბავშვის მიმართ დაწესდება მეურვეობა ან მზრუნველობა. მშობლის უფლება-მოვალეობათა შეზღუდვისა და შეჩერების საფუძვლების მოსპობის შემთხვევაში სასამართლო აუქმებს მის მიერ დაწესებულ შეზღუდვას ან შეჩერებას და მშობლებს სრულყოფილად ეძლევათ მშობლის უფლება-მოვალეობათა განხორციელების შესაძლებლობა.¹⁶

კანონში ასევე მითითებულია, რომ თუ მშობლები თავიანთ უფლება-მოვალეობებს სათანადოდ ვერ ახორციელებენ და იყენებენ შვილების ინტერესების საწინააღმდეგოდ, შეიძლება დაისვას საკითხი მათთვის ან ერთ-ერთი მათგანისათვის მშობლის უფლების და მოვალეობის ჩამორთმევის შესახებ. ეს უკიდურესი ღონისძიებაა და მისი გამოყენება შეიძლება მხოლოდ განსაზღვრული საფუძვლების არსებობისას. მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილებას იღებს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ან 14 წელს მიღწეული არასრულწლოვანი შვილის ინიციატივით. მშობლის უფლების ჩამორთმევის ყველაზე გავრცელებულ საფუძვლად შეიძლება ჩაითვალოს, მაგალითად, ალიმენტის გადახდისაგან თავის არიდება, ხშირი სიმთვრალე, ბავშვის მათხოვრობაში ჩაბმა და სხვ.

ჩვეულებრივ, პირს მშობლის უფლება ჩამორთმევა ბრალეული მოქმედების გამო, ამიტომ არ შეიძლება მშობლის უფლების ჩამორთმევა მაშინ, როცა მშობელი თავის უფლება-მოვალეობებს ვერ ასრულებს სულიერი ავადმყოფობის, ჭკუასუსტობის ან სხვა ქრონიკული ავადმყოფობის დროს. კანონი იცნობს მხოლოდ ერთ გამონაკლისს-ქრონიკულ ალკოჰოლსა და ნარკოტიკულ ნივთიერებებზე დამოკიდებულ ადამიანებს ართმევს მშობლის უფლებას, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შვილების მიმართ არავითარი ბრალი არ მიუძღვით, მაგრამ ასეთი მშობლების ამორალური,

¹⁶ რ.და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ.2009წელი. გვ.236

ანტისაზოგადოებრივი საქციელი ცუდ გავლენას ახდენს ბავშვზე და ამიტომ დგება საკითხი მათთვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ.

სასამართლო გამოიტანს რა გადაწყვეტილებას ამა თუ იმ პირისათვის მშობლის უფლების ჩამორთმევის შესახებ, ამავე დროს წყვეტს ასეთი პირის მიერ შვილის სასარგებლოდ ალიმენტის გადახდის საკითხს, რაც გამომდინარეობს კანონის მოთხოვნიდან, რომ მშობლის უფლების ჩამორთმევა არ ათავისუფლებს მშობლებს შვილების რჩენის ვალდებულებისაგან. მშობლის უფლების ჩამორთმევა ნიშნავს მის ჩამოშორებას ბავშვის აღზრდის პროცესისაგან. ალიმენტთან დაკავშირებულ პრობლემურ საკითხს მომდევნო თავში უფრო დეტალურად შევხებით.

მშობლის უფლებაჩამორთმეული პირი კარგავს შვილთან ნათესაობაზე დამყარებულ ყველა უფლებასა და მოვალეობას. აქ იგულისხმება ის უფლებები და მოვალეობები, რომლითაც მშობლები სარგებლობენ შვილების სრულწლოვანებამდე, აგრეთვე სრულწლოვანი შვილებისაგან ალიმენტის მოთხოვნის უფლება. აქედან გამომდინარე, ძირითადად, წყდება საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობები მშობლებსა და შვილებს შორის. ჩვეულებრივ, სრულწლოვანი შვილები მოვალენი არიან არჩინონ შრომისუუნარო მშობლები, რომლებსაც მატერიალური დახმარება სჭირდებათ და იზრუნონ მათთვის. მაგრამ შვილებს ასეთი ვალდებულება ეხსნებათ იმ მშობლების მიმართ, რომელთაც ჩამორთმეული აქვთ მშობლის უფლებები და მოვალეობები. მშობლის უფლება-მოვალეობა ჩამორთმეულ პირს ეკისრება ზოგიერთი პირადი და ქონებრივი უფლება, თუ ამის შესახებ სპეციალურადაა მითითებული კანონში. მაგალითად, საოჯახო კანონმდებლობის მიხედვით, მშობლის უფლება-მოვალეობა ჩამორთმეული პირი არ შეიძლება იყოს მშვილებელი, არ შეიძლება მისი დანიშვნა მეურვედ ან მზრუნველად. ასეთი პირი კარგავს იმ შვილის კანონისმიერი მემკვიდრეობის უფლებას, რომლის მიმართაც ჩამორთმეული ჰქონდა მშობლის უფლებები და სამკვიდროს გახსნის მომენტისათვის არ ჰქონდა აღდგენილი ადრინდელი უფლებები. მშობლის უფლების ჩამორთმევას თავისთავად არ მოჰყვება ასეთი პირის საბინაო უფლებების შეზღუდვა ან დაკარგვა. მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში შეიძლება მისი ბინიდან გამოსახლება.

რაც შეეხება შვილს, რომლის მშობელსაც ჩამოერთვა მშობლის უფლება, იგი მხოლოდ თავის მშობელთან პირად ურთიერთობაში იზღუდება. ყველა დანარჩენი უფლების შენარჩუნება სრულყოფილად ხდება. მაგალითად, არ შეიძლება რაიმე მოტივით შეიზღუდოს მისი საბინაო უფლება. ასევე ხელშეუხებელია ნათესაობაზე დამყარებული ყველა ქონებრივი უფლება და მათ შორის- მემკვიდრეობის მიღების უფლებაც. შვილს, რომლის მშობელსაც ჩამოერთვა მშობლის უფლება, მის მიმართ გააჩნია არა მარტო რჩენისათვის აუცილებელი სახსრების გამოყოფის, არამედ ოჯახური მდგომარეობის გამო აუცილებელ დამატებით ხარჯებში მონაწილეობის მოთხოვნის უფლებაც. მშობლის უფლების ჩამორთმევა უვადო ხასიათისაა, ჩამორთმევა არ ხდება განსაზღვრული დროის მითითებით. თუმცა ასევე შესაძლებელია კანონით განსაზღვრულ პირობებში ჩამორთმეული უფლება-მოვალეობების აღდგენა. მშობლის უფლება-მოვალეობების აღდგენა შესაძლებელია მხოლოდ სასამართლო წესით, მეორე მშობლის, ბავშვის ან მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ინიციატივით.

კანონი შესაძლებლად თვლის მშობლებისათვის შვილის ჩამორთმევას მშობლის უფლება-მოვალეობების ჩამორთმევის ან შეზღუდვის გარეშე. ეს უნდა მოხდეს იმ შემთხვევაში, როცა ოჯახში ცუდი პირობებია ბავშვის აღზრდისათვის და მათი შექმნა სუბიექტურ მიზეზებზე არ არის დამოკიდებული. ასეთი პირობები ბავშვისათვის საზიანო უნდა იყოს. მაგალითად, მშობლების მძიმე ავადმყოფობა, სტიქიური მოვლენის ან სხვა უბედური შემთხვევის გამო ბავშვის აღზრდისათვის აუცილებელი პირობების მოსპობა და სხვ. ასეთ შემთხვევებში მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანოებმა მშობლების თხოვნის საფუძველზე შეიძლება ბავშვი მოათავსონ მესამე პირებთან. მშობლებს უნარჩუნდებათ მშობლის უფლებები და მოვალეობები, მიუხედავად იმისა, რომ მესამე პირი ასრულებს ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებულ ჩვეულებრივ საქმიანობას.

შესაძლებელია აგრეთვე ბავშვის ქონების მართვის უფლების მშობლების მიერ ქონების მეურვისათვის გადაცემა. კონკრეტული ქონების მართვის უფლების გადაცემა უნდა მოხდეს სანოტარო ან მასთან გათანაბრებული ორგანოს მიერ დამოწმებული დოკუმენტის საფუძველზე. ქონებაზე მეურვეობა კი წესდება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოების გადაწყვეტილების საფუძველზე.

თავი 3. მშობლებისა და შვილების საალიმენტო ვალდებულებები

3.1. ალიმენტი და მისი წარმოშობის სამართლებრივი ასპექტები

საოჯახო სამართალში ალიმენტის ქვეშ (ლათინურიდან alimentum-„სარჩო“, „საზრდო“) იგულისხმება რჩენისთვის განკუთვნილი სახსრები.¹⁷ ალიმენტი ვალდებულმა პირმა უნდა გადაუხადოს მისი მოთხოვნის უფლების მქონეს. იგი სამართლის სხვადასხვა სფეროში გამოიყენება ერთი პირის მიერ მეორისათვის მატერიალური დახმარების ვალდებულების გამოსახატავად. ასეთი ვალდებულებები ჯერ კიდევ რომის სამართლისთვის იყო ცნობილი. იუსტინიანეს დიგესტებში გადმოცემული ულპიანეს მოსაზრება - "მშობლები ვალდებულნი არიან არჩინონ თავიანთი შვილები მაშინაც კი, როცა ისინი არ იმყოფებიან მშობლების ხელისუფლების ქვეშ, და პირიქით, შვილები ვალდებულნი არიან არჩინონ მშობლები" - ნათლად გამოხატავს საალიმენტო ვალდებულებების შინაარსს.¹⁸

საალიმენტო ვალდებულებად მიიჩნევა საოჯახო ურთიერთობათა საფუძველზე ერთი პირისათვის მეორის სასარგებლოდ კანონით ან ხელშეკრულებით განსაზღვრული პირობების დაცვით სარჩოს გადახდის დაკისრება. საოჯახო სამართალში ოჯახის წევრთა ურთიერთობები უმეტესად ზნეობრივი პრინციპების საფუძველზე განისაზღვრება. მათ ერთმანეთზე ზრუნვისა და დახმარების ვალდებულება გააჩნიათ.

საალიმენტო ვალდებულება სამოქალაქო - სამართლებრივი ურთიერთობის ნაირსახეობაა და გულისხმობს ალიმენტის მიმღების უფლებასაც - მოითხოვოს ალიმენტის გადახდა. საალიმენტო ვალდებულებათა იურიდიული ბუნება ვლინდება მათთვის დამახასიათებელ ისეთ თავისებურებებში, როგორცაა: ქონებრივ - ღირებულებითი ხასიათი, აუნაზღაურებითობა, მკაცრად პირადი შინაარსი, მხარეთა ფორმალური დამოუკიდებლობა და ნების ავტონომიურობა. საალიმენტო ვალდებულებათა ობიექტს წარმოადგენს ალიმენტვალდებული პირის მოქმედება, რაც დაკავშირებულია ალიმენტის მიმღებისათვის სარჩოს გადაცემასთან. ასეთი

¹⁷ ჩიკვაშვილი შ. „საალიმენტო ვალდებულება“ 1976 წელი.გვ. 9-10

¹⁸ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ. 2009 წელი.გვ. 244

მოქმედებები ხორციელდება საალიმენტო შეთანხმების ან არასახელშეკრულებო ურთიერთობის დროს - სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

საალიმენტო ვალდებულებათა მხარეები არიან ალიმენტის გადამხდელი და მიმღები. ალიმენტის გადამხდელს უნდა ახასიათებდეს საალიმენტო უფლებაუნარიანობა, ასეთად კი ითვლება ქმედუნარიანი ფიზიკური პირი, რომელიც ნათესაური ან სხვა სახის საოჯახო ურთიერთობით დაკავშირებულია ალიმენტის მიმღებ პირთან. ალიმენტის მიმღებად ითვლება პირი, რომელიც ნათესაურ ან სხვა საოჯახო ურთიერთობაში იმყოფება ალიმენტვალდებულ პირთან.

საალიმენტო ვალდებულების შინაარსს შეადგენს ის უფლება - მოვალეობები, რომელიც მხარეებს გააჩნიათ. ალიმენტის გადამხდელის ვალდებულებას შეესაბამება ალიმენტის მიმღების უფლება. ალიმენტის მოთხოვნის უფლება ხორციელდება მკაცრად განსაზღვრულ ჩარჩოებში, რასაც საფუძველად უდევს საალიმენტო შეთანხმება ან სასამართლოს გადაწყვეტილება. კანონით გათვალისწინებულია ოჯახის წევრთა მიმართ მატერიალური დახმარების ნებაყოფლობით გაწევის შესაძლებლობა, რომლის საფუძველზეც ოჯახის წევრები თვითონ განსაზღვრავენ ალიმენტის ოდენობას, მისი გადახდის წესს, ფორმასა და ვადებს. საალიმენტო შეთანხმებას, მისი გაფორმების შემდეგ, სავალდებულო ძალა აქვს. შეთანხმების მიუღწევლობის შემთხვევაში გამოიყენება კანონით განსაზღვრული ალტერნატიული წესი. ორივე შემთხვევაში საალიმენტო - სამართლებრივი ურთიერთობა მარტო სისხლით ნათესავების წრით არ შემოიფარგლება. შესაძლებელია აგრეთვე საალიმენტო ვალდებულების არსებობა ისეთ პირებს შორისაც, რომელთაც მსგავსი კავშირი არ გააჩნიათ (მამინაცვალი - დედინაცვალი და გერი, მშვილებელი და ნაშვილები და სხვ.).

საალიმენტო ვალდებულების მონაწილეებს უფლება არა აქვთ კანონით განსაზღვრული უფლება - მოვალეობების შესრულებაზე უარი თქვან ან შეზღუდონ მათი გამოყენების ფარგლები. ბათილია შეთანხმება განსაზღვრული დროით ალიმენტის მიღებაზე. ალიმენტის მიმღებ პირს შეუძლია მისი მიღების მოთხოვნა დააყენოს ამ უფლების არსებობის მთელი პერიოდის განმავლობაში.

საალიმენტო ვალდებულებათა ცალკეულ სახეებად დაყოფას საფუძვლად უდევს სხვადასხვა კრიტერიუმი. გავრცელებულია მათი დაყოფა სუბიექტური ნიშნის მიხედვით. ამ მხრივ აღსანიშნავია:

1. მშობლების საალიმენტო ვალდებულებანი შვილების მიმართ;
2. შვილების საალიმენტო ვალდებულებანი მშობლების მიმართ;
3. მეუღლეთა საალიმენტო ვალდებულებანი;
4. ოჯახის სხვა წევრთა ვალდებულებანი, რომელიც მოიცავს თავის მხრივ დამემბის, პაპა-ბებიისა და შვილიშვილების, მამინაცვალ-დედინაცვლისა და გერების, ფაქტობრივი აღზრდილების საალიმენტო ვალდებულებებს.

საალიმენტო ვალდებულება წყდება მხარეთა შეთანხმების ან კანონით გათვალისწინებული გარემოებების არსებობის საფუძველზე. გამონაკლის შემთხვევებში საალიმენტო ვალდებულება შეიძლება აგრეთვე შეწყდეს სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზეც. საალიმენტო ვალდებულებები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან ძირითადად ცალკეულ სუბიექტთა შორის ნათესაური და სოციალური კავშირის ხარისხის მიხედვით.

არსებობს ორი ასეთი ჯგუფი: პირველში შედიან უახლესი ნათესავები - მშობლები და შვილები, აგრეთვე საოჯახო ურთიერთობათა ძირითადი სუბიექტები - მეუღლეები. მათ შორის წარმოშობილი საალიმენტო ვალდებულებანი პირველხარისხოვანია, დანარჩენი სახის საალიმენტო ვალდებულებები - მეორეხარისხოვანი. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მეორე ჯგუფის საალიმენტო ვალდებულებები მხოლოდ მაშინ წარმოიშობა, თუ სახეზე არ არიან პირველი ჯგუფის საალიმენტო ვალდებულებათა სუბიექტები. მაგალითად, საალიმენტო ვალდებულება პაპა - ბებიასა და შვილიშვილებს შორის მხოლოდ მაშინ წარმოიშობა, თუ შვილიშვილს თავის მშობლებისგან არა აქვს ალიმენტის მიღების შესაძლებლობა.

საალიმენტო შეთანხმება არის სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულება, რომლითაც ალიმენტვალდებული პირი კისრულობს ვალდებულებას მისცეს მატერიალური სარჩო ალიმენტის მოთხოვნის უფლების მქონე პირს ურთიერთშეთანხმებული პირობებით.

საალიმენტო ხელშეკრულება არის ცალმხრივი, აუნაზღაურებელი და კონსენსუალური ხასიათისა. ალიმენტის გადახდის ვალდებულება ხელშეკრულების გაფორმების მომენტიდანვე წარმოიშობა. ხელშეკრულების გაბათილების თავიდან ასაცილებლად იგი უნდა გაფორმდეს სანოტარო წესით. ალიმენტის ოდენობა განისაზღვრება მხარეთა მატერიალური მდგომარეობის და შეთანხმების საფუძველზე. საალიმენტო ხელშეკრულების დადების მომენტიდან ალიმენტის მიმღები კარგავს სასამართლო წესით ალიმენტის გადახდევინების მოთხოვნის უფლებას. ალიმენტის გადამხდელის პასუხისმგებლობა განისაზღვრება გადაუხდელი ალიმენტის იძულებით გადახდევინებით და ამით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებით.

პრაქტიკაში საალიმენტო შეთანხმების ფართოდ გავრცელებამ დღის წესრიგში დააყენა, რომ საკმარისი უნდა იყოს ალიმენტის მოთხოვნის უფლების დაფუძნება მხოლოდ მატერიალური დახმარების საჭიროების ფაქტზე.

ზემოაღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მოვიყვანთ ერთ მაგალითს სასამართლო პრაქტიკიდან:

ქუთაისის სააპელაციო სასამართლომ განიხილა სააპელაციო საჩივარი, სადაც **დავის საგანს წარმოადგენდა** – არასრულწლოვანი შვილების საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრა და ალიმენტის დაკისრება.

მოსარჩელე ითხოვდა არასრულწლოვანი შვილების საცხოვრებლად დედის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრასა და ალიმენტის-თითოეული არასრულწლოვანის სასარგებლოდ 150 ლარის დაკისრებას.

მოპასუხე არ დაეთანხმა სარჩელს და აღნიშნა, რომ მოსარჩელეს არც ჯანმრთელობა და არც მატერიალური მდგომარეობა არ უწყობს ხელს, იზრუნოს არასრულწლოვნებზე. **პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებით**-ხელვაჩაურის რაიონული სასამართლომ სარჩელი არ დაკმაყოფილდა. რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა მოსარჩელემ, მისი გაუქმება და სარჩელის დაკმაყოფილება მოითხოვა. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის განჩინებით სააპელაციო საჩივარი არ დაკმაყოფილდა, ხოლო გასაჩივრებული გადაწყვეტილება დარჩა უცვლელად.

სააპელაციო სასამართლოს განჩინება საკასაციო წესით გაასაჩივრა მოსარჩელემ, მოითხოვა მისი გაუქმება და ახალი გადაწყვეტილების მიღება.

საკასაციო სასამართლომ დაადგინა, რომ: მხარეთა შუამდგომლობა დავის მორიგებით დასრულების შესახებ დააკმაყოფილა. დამტკიცა მორიგების აქტი მხარეებს და სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს შორის შემდეგი პირობებით: მდგომარეობის სხვაგვარად შეცვლამდე (არასრულწლოვანთა სურვილი/ინტერესები საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის თვალსაზრისით) შვილების საცხოვრებელ ადგილად განისაზღვროს მამის საცხოვრებელი ადგილი. დედას ნება დაერთოს, შეუზღუდავად იქონიოს ურთიერთობა შვილებთან, მათ შორის სატელეფონო. უქმე, ასევე, სამუშაოსაგან თავისუფალ, არასასწავლო პერიოდში, ბავშვების სურვილის გათვალისწინებით, დედას უფლება აქვს, საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას წაიყვანოს შვილები ღამის თევით. დედას უფლება აქვს, ბავშვებთან შეთანხმებით, სასკოლო არდადეგების ხანგრძლივობის ნახევარი გაატაროს შვილებთან დასასვენებლად მათი გაყვანის უფლების ჩათვლით.

მხარეები კისრულობენ ვალდებულებას, მეორე მხარეს სათანადოდ აცნობონ შვილების წაყვანისა თუ მათთან ღამის თევით დარჩენის თაობაზე. მესამე პირი _ სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტომ აიღო ვალდებულება, ბავშვების ფსიქოლოგიური დახმარების მიზნით, გამოეყო ფსიქოლოგი, ხოლო ის მშობელი, რომელთანაც იქნებიან ბავშვები, ვალდებულია სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოსთან შეთანხმებით, უზრუნველყოს არასრულწლოვნების ვიზიტი ფსიქოლოგთან (არდადეგების პერიოდში ეს საკითხი გადაწყდეს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოსთან შეთანხმებით, ბავშვთა ინტერესების უპირატესი გათვალისწინებით). კონსულტაციების ხანგრძლივობას განსაზღვრავს ფსიქოლოგი.

ბავშვების საცხოვრებელ ადგილად მამის საცხოვრებელი ადგილის განსაზღვრის პერიოდში დედა არ მოითხოვს ალიმენტის მამისთვის დაკისრებას, თუმცა, გარემოებათა სხვაგვარად შეცვლის შემთხვევაში (ბავშვების საცხოვრებელი ადგილის შეცვლა) დედა იტოვებს ალიმენტის მოთხოვნის უფლებას. დედასთან შვილების ურთიერთობის სრულყოფილად აღდგენის შემდგომ, ბავშვთა სურვილისა და ინტერესების გათვალისწინებით, შვილების საცხოვრებელ ადგილად განისაზღვროს

დედის საცხოვრებელი ადგილი. ასეთ შემთხვევაში მამა ისარგებლებს უფლებით, შეუზღუდავად იქონიოს ურთიერთობა შვილებთან, როგორც საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას წაყვანის, ისე, ღამის თევით ბავშვების დატოვების თვალსაზრისით, ამასთანავე, შენარჩუნებული იქნება არდადეგებზე ბავშვებთან მშობლების ურთიერთობის წესის თაობაზე მხარეთა შეთანხმება. მორიგების აქტის აღსრულებაზე ზედამხედველობას განახორციელებს მესამე პირი - სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტო (შესაბამისი ტერიტორიული ორგანო).

3.2. მშობლების მიერ შვილების რჩენის მოვალეობა

მშობლები ვალდებული არიან არჩინონ თავიანთი არასრულწლოვანი და არაშრომისუნარიანი სრულწლოვანი შვილები, რომლებიც მატერიალურ დახმარებას საჭიროებენ.¹⁹ ეს ვალდებულება ეკისრება როგორც დედას ისე მამას მიუხედავად იმისა, ისინი ერთმანეთთან კანონიერ ქორწინებაში იმყოფებიან, თუ მათ შორის ქორწინება უკვე შეწყვეტილია. მშობლები ვალდებული არიან აღზარდონ და არჩინონ თავიანთი შვილები სრულწლოვანებამდე. სრულწლოვანების მიღწევასა შვილები კარგავენ მშობლებისაგან სარჩოს მიღების უფლებას. ამ წესიდან არანაირი გამონაკლისი არ არსებობს. თუმცა სულ სხვა მდგომარეობაა მაშინ, როცა შვილი, მართალია სრულწლოვანია, მაგრამ იგი არაშრომისუნარიანია და საარსებოდ არავითარი მატერიალური წყარო არ გააჩნია. მაგალითად, თუ შრომის ინვალიდი შვილი სახელმწიფოსაგან იღებს პენსიას ან დახმარებას იმ ოდენობით, რაც საკმარისი არ არის აუცილებელ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, მშობლების ვალდებულება შვილის რჩენის თაობაზე ამ უკანასკნელის სრულწლოვანების შემდეგაც გრძელდება. შვილების რჩენის მოვალეობას მშობლები ნებაყოფლობით ასრულებენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში სარჩო შვილების სასარგებლოდ მათ უნდა დაეკისროთ სასამართლო წესით. მშობლების საალიმენტო ვალდებულების წარმოშობის საფუძველია შვილთან საოჯახო-ნათესაური ურთიერთობა ან კანონით გათანაბრებული მდგომარეობა და შვილის შრომისუუნარობის გამო მატერიალური დახმარების საჭიროება. საალიმენტო

¹⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 2008 წელი. მუხლი 1212.

ვალდებულების შესრულება უმეტესად ეკისრება იმ მშობელს, რომელიც განქორწინების ან სხვა მიზეზის გამო ცალკე ცხოვრობს და არავითარ მონაწილეობას არ ღებულობს მეორე მშობელთან მცხოვრები შვილის მატერიალურ უზრუნველყოფაში.

საალიმენტო-სამართლებრივ ურთიერთობათა აუცილებელი სუბიექტია შვილი, რომელსაც თავისი მშობლისაგან ალიმენტის მოთხოვნის უფლება გააჩნია. ის მშობელი, რომელიც სარჩელს აღძრავს სასამართლოში მეორე მშობლისაგან ალიმენტის გადახდევინების შესახებ, გამოდის შვილის წარმომადგენლად.²⁰ წინააღმდეგ შემთხვევაში თუ ასეთი მშობელი გარდაიცვლება, საალიმენტო-სამართლებრივი ურთიერთობა შეწყდება, რაც არასწორი იქნებოდა. საალიმენტო ვალდებულება წარმოიშობა შვილსა და ცალკე მცხოვრებ მშობელს შორის. შვილთან მცხოვრები მშობელი მხოლოდ შვილის წარმომადგენელია და მისი ინტერესების დასაცავად წარადგენს სარჩელს. მას არა აქვს უფლება მოითხოვოს ალიმენტის გადახდა არა შვილის, არამედ თავის სასარგებლოდ.

შვილების რჩენის მოვალეობა ძირითადად ნებაყოფლობის პრინციპს ემყარება. ამიტომ არა აქვს მნიშვნელობა მშობლები ცალ-ცალკე ცხოვრობენ თუ ერთად. მშობლებისა და შვილების ერთად ცხოვრების შემთხვევაში შვილების რჩენაში მონაწილეობის ხარისხი, ჩვეულებრივ ყველაზე მნიშვნელოვანი არ არის. ამ დროს მშობლების შეთანხმებაზეა დამოკიდებული ის, თუ ვინ რა მონაწილეობას მიიღებს შვილების რჩენაში. ამ შემთხვევაში მხედველობაში მიიღება თითოეული მშობლის ფულადი შემოსავალი და შვილებთან პირადი ურთიერთობის ხასიათი. მშობლებს შეუძლიათ ერთხელ მიღწეული შეთანხმება გადასინჯონ განსაზღვრული დროის გასვლის შემდეგ. ამას შეიძლება საფუძვლად დაედოს ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებული ადრე გაუთვალისწინებელი გარემოებები, ან ცვლილებები მათ მატერიალურ მდგომარეობაში და სხვ. შეთანხმების შესრულება მშობლების კომპეტენციაა და ვიდრე შეთანხმება ძალაშია, არცერთ მათგანს არა აქვს უფლება თავს მოახვიოს მეორეს მშობლიური ვალდებულების განაწილების სხვა ვარიანტი.

ხშირ შემთხვევაში მშობლები ვერ თანხმდებიან თუ ვის რა პასუხისმგებლობა ეკისრება შვილის მიმართ, თუ რამდენი უნდა გადაიხადოს ცალკე მცხოვრებმა

²⁰ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“ – თბ. 2009 წელი. გვ. 253.

მშობელმა. ამიტომ საჭირო ხდება საალიმენტო დავის გადაწყვეტა სასამართლოს მიერ. ძველი კანონმდებლობით განსაზღვრული იყო ალიმენტის ოდენობა, იგი ძირითადად დამოკიდებული იყო ხელფასზე, აგრეთვე სხვა შემოსავლებზე და იმაზე, თუ რამდენი ბავშვის სასარგებლოდ ეკისრებოდა მშობელს ალიმენტის გადახდა. თუმცა საბაზრო მეურნეობის პირობებში ასეთი წესი მიუღებელი აღმოჩნდა, რადგან ხელფასი უკვე აღარ წარმოადგენს მშობლის შემოსავლის რეალურ მაჩვენებელს. ამჟამად ალიმენტის ოდენობის განსაზღვრას კანონი სასამართლოს კომპეტენციას მიაკუთვნებს. სასამართლო კი მას განსაზღვრავს გონივრული, სამართლიანი შეფასების საფუძველზე შვილის ნორმალური რჩენა-აღზრდისათვის აუცილებელ მოთხოვნათა ფარგლებში. ასეთ დროს გადამწყვეტი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს აგრეთვე მშობლებისა და შვილების რეალურ მატერიალურ მდგომარეობას. ალიმენტის ოდენობის განსაზღვრისას სასამართლო აუცილებელ მოთხოვნებთან ერთად ითვალისწინებს სხვადასხვა გარემოებებსაც.

მაგალითად, სასამართლოს შეუძლია შეამციროს ალიმენტის ოდენობა ან საერთოდ გაათავისუფლოს მშობელი ალიმენტის გადახდისაგან, თუ შვილი სახელმწიფოს ან რომელიმე ორგანიზაციის სრულ კმაყოფაზე იმყოფება. ამ შემთხვევაში საქმე ეხება ბავშვის სარჩენად ალიმენტის გადახდას მეორე მშობლის, მეურვის ან მზრუნველის სასარგებლოდ. შეიძლება ბავშვი სახელმწიფოს სრულ კმაყოფაზე იყოს სასწავლო დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში, მაგრამ არდადეგებზე ან სხვა თავისუფალ დროს ისინი სახლში არიან, სადაც რჩენა და ტანსაცმელი სჭირდებათ. ამიტომ, ასეთ დროს რა თქმა უნდა, ყველა შემთხვევაში მშობელი არ გაათავისუფლდება ალიმენტის გადახდისაგან.

არასრულწლოვანი შვილების სასარგებლოდ ალიმენტის ოდენობის განსაზღვრის დროს სასამართლომ შეიძლება გაითვალისწინოს როგორც მყარი ოდენობით ფულადი სახსრების გადახდევინება, ისე წლიური შემოსავლის ყოველთვიური სტაბილური ნაწილის განსაზღვრული პროცენტის დაქვითვა. უფრო გავრცელებულსა და პრაქტიკულს წარმოადგენს პირველი მეთოდი.

ალიმენტის ძირითადი დანიშნულებაა ბავშვის ნორმალური აღზრდის მატერიალური უზრუნველყოფა. საალიმენტო სახსრები ზოგჯერ არ არის საკმარისი იმ

დამატებითი ხარჯების განსახორციელებლად, რაც გამოწვეულია განსაკუთრებული გარემოებებით, რომელიც არ შეიძლება გადავალისწინებული ყოფილიყო ალიმენტის განსაზღვრის დროს. ასეთი გარემოებებია მაგალითად, ბავშვის მძიმე ავადმყოფობა, დასახიჩრება, სწავლის საფასურის გადახდის აუცილებლობა და სხვ. კანონი, იმ პრინციპიდან გამომდინარე, რომ ორივე მშობელი ერთნაირად ვალდებულია შვილების აღზრდაში მიიღონ მონაწილეობა, იძლევა დამატებითი ხარჯების ნაწილის მეორე მშობლისთვის დაკისრების შესაძლებლობას. ეს არის ახალი გარემოების გამო დამატებით ხარჯებში მონაწილეობა და არა ბავშვის სარჩენი ხარჯების დამატებითი გადახდევინება. ამიტომ მისი ოდენობა უნდა განისაზღვროს ფაქტობრივად გაწეული ხარჯების გათვალისწინებით, მყარი თანხებით და არ შეიძლება მისი წილობრივი დაკავშირება ხელფასის ან სხვა შემოსავლის ოდენობასთან. განსაკუთრებულ გარემოებათა წარმოშობის გამო გასაწევი ხარჯების განსაზღვრის შემდეგ, სასამართლო ორივე მშობლის მატერიალური მდგომარეობიდან გამომდინარე, საზღვრავს აუცილებელ ხარჯებში მათი მონაწილეობის ხარისხს და იმ სახსრების ოდენობას, რომელიც მოპასუხეს უნდა დაეკისროს. დამატებით ხარჯებში მოპასუხე მშობელი მონაწილეობს ერთჯერადი გადასახდელის სახით ან განსაზღვრული დროითა და განსაზღვრული სახსრების გადახდით. სასამართლოს უფლება აქვს მშობლებს დააკისროს მონაწილეობის მიღება არა მარტო ფაქტობრივად გაღებულ, არამედ მომავალშიც აუცილებლად გასაღებ ხარჯებში.

მეურვეობასა და მზრუნველობას გადაცემული ბავშვების რჩენის ხარჯები მშობლებს შეიძლება დაეკისროთ სამოქალაქო კოდექსის ან სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად.

ალიმენტის გადახდევინებასთან დაკავშირებული საქმეები სასამართლომ უმოკლეს ვადებში უნდა განიხილოს. ეს იმითაა განპირობებული, რომ ბავშვის აღზრდის და რჩენის მოვალეობის შესრულების დაყოვნება მისი ინტერესების საწინააღმდეგოა. სწორედ ამიტომ, კანონი შესაძლებლობას აძლევს სასამართლოს საქმის არსებითად განხილვამდე გამოიტანოს განჩინება შვილის შესანახი სარჩოს გადახდევინების შესახებ. ალიმენტის წინასწარი და დროებითი გადახდევინების წესი

ვრცელდება მხოლოდ იმ შემთხვევებზე, როცა მოპასუხე სამოქალაქო კოდექსის მოთხოვნათა საფუძველზე სარეგისტრაციო ორგანოში ჩაწერილია ბავშვის მშობლად.

სასამართლოს განჩინებაში მოპასუხისათვის ალიმენტის დროებით ან წინასწარ გადახდევინების შესახებ განსაზღვრული უნდა იყოს ალიმენტის ოდენობა მთელი იმ პერიოდისათვის, რომლის განმავლობაშიც ვერ ხერხდება საქმის არსებითად განხილვა.²¹ არ შეიძლება ბავშვის შესანახი სარჩოს სახით წინასწარ გადასახდელი ალიმენტის უკან დაბრუნება ან მომავალ გადასახდელთა თანხაში ჩათვლა. სასამართლოს მიერ არასრულწლოვანი შვილისათვის განსაზღვრული ალიმენტის ოდენობა არ არის მუდმივი ხასიათის, იგი შეიძლება შეიცვალოს მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე. ამისათვის უნდა არსებობდეს სერიოზული საფუძველი.

მშობელს, რომელიც არასრულწლოვანი შვილის სასარგებლოდ იხდის ალიმენტს, უფლება აქვს სარჩელით მიმართოს სასამართლოს ალიმენტის ოდენობის შემცირების შესახებ, სარჩელში მითითებული უნდა იყოს ის გარემოება, რაც საფუძველად უნდა დაედოს ალიმენტის შემცირებას. ალიმენტის შემცირებას შეიძლება საფუძველად დაედოს აგრეთვე ოჯახური მდგომარეობის გაუარესება, პენსიაზე გასვლა, ინვალიდობა და სხვ.

3.3. შვილების საალიმენტო მოვალეობანი მშობლების მიმართ

მშობლების მიერ თავიანთ უფლება-მოვალეობათა სწორად და ეფექტურად განხორციელების ლოგიკური შედეგია ის სულიერი და მატერიალური მხარდაჭერა, რასაც მშობლები შემდეგ ღებულობენ თავიანთი სრულწლოვანი შვილებისაგან. უმრავლეს შემთხვევებში შვილები თავიანთი მშობლებისადმი მატერიალურ მხარდაჭერას ნებაყოფლობით და შეგნებულად გამოხატავენ და ეს ჩვეულებრივ, საოჯახო სამართლებრივ მოვალეობად მიაჩნიათ. ამიტომ იგი არც შეიძლება საალიმენტო ვალდებულებად ჩაითვალოს, რადგან იძულების ელემენტებს მოკლებულია.

²¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარები - წიგნი მეხუთე, თბ. 2000წელი გვ.204

შვილების საალიმენტო ვალდებულება ორ გარემოებას ეფუძნება. ესენია- მშობლების შრომისუნარობა და მატერიალური გაჭირვება. ერთი რომელიმე მათგანი ალიმენტის დაკისრების საფუძვლად არ გამოდგება. შვილი კი უნდა იყოს სრულწლოვანი და შრომისუნარიანი, რომელსაც გააჩნია გარკვეული შემოსავალი. შესაძლებელია არასრულწლოვან შვილსაც ჰქონდეს საკმაო შემოსავალი, მაგრამ ამ შემთხვევაში მას შეუძლია მშობლებს ნებაყოფლობით გაუწიოს მატერიალური დახმარება. მაგრამ თუ ის ამას არ გააკეთებს, სასამართლოს არ შეუძლია დააკისროს ალიმენტის გადახდა მშობლების სასარგებლოდ, სანამ იგი სრულწლოვანი არ გახდება. მას არც იმ შემთხვევაში დაეკისრება ასეთი მოვალეობა, თუ ის ქორწინების გამო სრულწლოვანებამდე ქმედუნარიანი გახდა.

ხშირ შემთხვევაში არიან ისეთი შვილები, რომლებსაც შეგნებული არა აქვთ მშობლებისადმი ზრუნვისა და მატერიალური მხარდაჭერის მოვალეობა. ასეთი შვილების მიმართ კანონი ადგენს ვალდებულებას, იზრუნონ მშობლებისთვის და დაეხმარონ მათ. ასეთი ვალდებულების იძულებით შესრულება უზრუნველყოფილია სასამართლოს მეშვეობით. სრულწლოვან შრომისუნარიან შვილებს ევალებათ არჩინონ თავიანთი არაშრომისუნარიანი მშობლები, რომლებსაც მატერიალური დახმარება სჭირდებათ.

არაშრომისუნარიანად ითვლება მშობელი, რომელმაც საპენსიო ასაკს მიაღწია ან ინვალიდია. ასეთი მშობლების განსაზღვრულ ნაწილს შრომითი სტაჟის გათვალისწინებით ენიშნებათ პენსია და სხვა ოფიციალური დახმარება. შვილებს ალიმენტის გადახდევინება ეკისრებათ ისეთ შემთხვევებში, როცა მშობლებს საერთოდ არ გააჩნიათ ცხოვრების მატერიალური საშუალებები. მატერიალური დახმარების საჭიროების ფაქტორს სასამართლო განსაზღვრავს.

შვილებისაგან ალიმენტის მოთხოვნის უფლება არა აქვთ იმ მშობლებს, რომლებსაც ჩამორთმეული აქვთ მშობლის უფლება-მოვალეობა. მშობლის უფლება-მოვალეობების შეჩერება ან შეზღუდვა არ წარმოადგენს შვილისაგან ალიმენტის მოთხოვნაზე უარის თქმის საფუძველს.

მშობლების რჩენის მოვალეობისაგან შეიძლება შვილები გათავისუფლდნენ მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. თუ მშობელს არა აქვს პენსია და

ვერც შვილებისაგან ღებულობს ალიმენტს, იგი საარსებო სახსრების გარეშე არ უნდა დარჩეს. მის მატერიალურ უზრუნველყოფაზე ამ შემთხვევაში სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს. ასევე საჭიროა ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი და სისხლისსამართლებრივი ბერკეტების ამოქმედება ისეთი შვილების მიმართ, რომლებიც თავს არიდებენ მშობლების წინაშე კანონით დადგენილ ვალდებულებათა შესრულებას. საალიმენტო - სამართლებრივი ურთიერთობის ერთ - ერთი უმნიშვნელოვანესი პრინციპია მოპასუხისათვის არა მარტო ძირითადი საალიმენტო თანხების გადახდის დაკისრება, არამედ გაუთვალისწინებელ დამატებით ხარჯებში მონაწილეობის აუცილებლობის დადგენაც. სასამართლო დამატებითი ხარჯების ოდენობას განსაზღვრავს მყარი თანხებით ერთჯერადი ან ყოველთვიური გადასახდელის სახით. როცა მშობლები ერთი შვილისაგან ითხოვენ ალიმენტს, სასამართლოს შეუძლია სხვა სრულწლოვანი და შრომისუნარიანი შვილებიც ჩართოს ვალდებულებაში ან იმ შვილის მიერ გადასახდელი ალიმენტის ოდენობის განსაზღვრისას, რომლის მიმართაც სარჩელია წარდგენილი, გაითვალისწინონ სხვა შვილებისაგან სარჩოს მიღების შესაძლებლობა. არასწორია შვილებისათვის ალიმენტის გადახდის დაკისრება რიგრიგობით განსაზღვრული დროის განმავლობაში. ყველა შვილმა საალიმენტო ვალდებულება ერთდროულად უნდა შეასრულოს მშობლების მიმართ. თითოეული შვილის საალიმენტო გადასახდელი შეიძლება სხვადასხვა იყოს, რადგან იგი თითოეული შვილის მატერიალური და ოჯახური მდგომარეობის გათვალისწინებით განისაზღვრება სასამართლოს მიერ. შესაძლებელია ალიმენტის თანხის ოდენობის დადგენის შემდეგ არსებითად შეიცვალოს ალიმენტის გადამხდელის მატერიალური და ოჯახური მდგომარეობა- გაუმჯობესდეს ან გაუარესდეს, რაც თავის მხრივ ალიმენტის მომატების ან შემცირების საფუძველი გახდეს. სასამართლოში სარჩელის წარდგენა შეუძლია მშობელსაც და შვილსაც.²²

საქართველოში არის ალტერნატიული ზრუნვის საშუალებები ხანდაზმულ ადამიანთა პანსიონატები, ასევე სათემო ორგანიზაციები, სადაც შესაძლებელია ასაკოვანი ადამიანების განთავსება, რომელიც მზრუნველობამოკლებულია სხვადასხვა მიზეზის გამო. ჩვენთან ორი ხანდაზმულთა პანსიონატია, რომელიც სახელმწიფო

²² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარები - წიგნი მეხუთე, თბ. 2000წელი გვ.206.

დაქვემდებარებაშია და ადგილების რაოდენობა შეზღუდულია, ბენეფიციარებს უწევთ დიდი ხნის განმავლობაში რიგში დგომა. იქ ჩარიცხვისათვის აუცილებელია სიღარიბის ზღვარს მიღმა ყოფნა და შესაბამისად დაუცველთა სტატუსის ქონა. საქართველოში ასევე 12 სათემო ორგანიზაციაა, ე.წ. მოხუცებულთა პანსიონატი, თუმცა ეს პანსიონატები არ არის უფასო და ოჯახები იხდიან 600-700 ლარს ყოველთვიურად. თუ განვიხილავთ შვედეთის მაგალითს, იქ მოხუცთა პანსიონატები და მცირე საოჯახო ტიპის სახლები ერთადაა, სადაც მზრუნველობამოკლებულ არასრულწლოვნებს უვლიან/პატრონობენ ასევე მზრუნველობამოკლებულ მოხუცებს. ასეთ სახლებში მეტი სითბო და მეტი მხიარულებაა, როგორც ბავშვები ასევე ხანდაზმული ადამიანები თავს ბედნიერად გრძნობენ. სახელმწიფოსაც უფრო ნაკლები უჯდება ასეთი სახლების მოვლა-პატრონობა.

3.4. დავის გადაწყვეტის საკითხი მშობლის მიერ საალიმენტო მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში

ალიმენტის გადახდა ხდება ნებაყოფლობით ან იძულების წესით. იძულება გამოიყენება სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე. ალიმენტის ნებაყოფლობითი გადახდის ყველაზე გავრცელებული და ნორმალური ფორმაა მისი პირადად გადახდა. ამ დროს ალიმენტის გადამხდელი პირადად აძლევს ფულად სახსრებს ალიმენტის უშუალო მიმღებს ან საფოსტო გზავნილის სახით გადააგზავნის მის მისამართზე. შესაძლებელია აგრეთვე საალიმენტო თანხის ჩარიცხვა ალიმენტის მიმღების საბანკო ანგარიშზე. ალიმენტის ნებაყოფლობითი გადახდის ფორმას მიეკუთვნება ისეთი შემთხვევაც, როცა გადამხდელის განცხადების საფუძველზე თავისი სამსახურის ადმინისტრაცია ხელფასიდან ან სხვა შემოსავლიდან დაუქვითავს ფულადი სახსრების განსაზღვრულ ოდენობას ადრესატისათვის გადასაცემად. ასეთ შემთხვევაში ალიმენტის გადამხდელი ვალდებულია აცნობოს ალიმენტის მიმღებს სამუშაო ადგილის ან საცხოვრებელი ადგილის შეცვლის შესახებ და გადაიხადოს ის დავალიანება, რაც გამოწვეული იყო ამ გარემოებებით.

ალიმენტის გადახდა ვალდებული პირის ზნეობრივი მოვალეობაა და იგი ხშირ შემთხვევაში ნებაყოფლობის საფუძველზე ხორციელდება. ალიმენტის ოდენობაც მისი გადამხდელისა და მიმღების შეთანხმების საფუძველზე განისაზღვრება, როცა შეთანხმება არ ხერხდება, მაშინ საკითხს წყვეტს სასამართლო. კანონში პირდაპირაა მითითებული, რომ ალიმენტის მიმღებს ნებისმიერ დროს შეუძლია სარჩელით მიმართოს სასამართლოს ალიმენტის გადახდის თაობაზე. ეს უფლება არავითარ პირობებზე არ არის დამოკიდებული, ამიტომ ალიმენტის მიმღებ პირს შეუძლია სასამართლოს მიმართოს იმ შემთხვევაშიც, როცა ალიმენტის გადამხდელი თანახმაა ნებაყოფლობით იხადოს საალიმენტო სახსრები თუნდაც გაზრდილი ოდენობით. არავითარი მნიშვნელობა არ გააჩნია იმ მიზეზებსაც, რომელთა გამოც უფლებამოსილი პირი სასამართლოს მიმართავს სარჩელით. ალიმენტის გადახდის ეს წესი მას შეიძლება იმიტომ ერჩივნოს, რომ იგი უფრო მყარ და გარანტირებულ საფუძველს ქმნის მომავალში სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე სარჩოს მისაღებად.

სამუშაოს მიმცემი ორგანიზაციის ადმინისტრაცია ალიმენტვალდებულ პირს ხელფასიდან უკავებს შესაბამის სახსრებს არა მარტო მისი განცხადების საფუძველზე, არამედ იმ შემთხვევაშიც, როცა მიღებულია სააღსრულებო ფურცელი.²³ ამიტომ ადმინისტრაცია ალიმენტის გადახდის როგორც ნებაყოფლობითი, ისე იძულებითი წესის განხორციელების ხელისშემწყობად გამოდის. სამუშაოს მიმცემი ორგანიზაცია ვალდებულია ალიმენტის გადამხდელს ხელფასიდან ან სხვა შემოსავლიდან ყოველთვიურად დაუკავოს ალიმენტი თავისი წერილობითი განცხადების ან სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე გამოწერილი სააღსრულებო ფურცლის მიხედვით და გადაუხადოს ან გადაუგზავნოს ამ დოკუმენტში მითითებულ პირებს. ეს უნდა მოხდეს ხელფასის ან ფულადი სარგოს გაცემიდან სამი დღის ფარგლებში. ალიმენტის გადამხდელის განცხადებაში საკუთარ მონაცემებთან ერთად მითითებული უნდა ჰქონდეს იმ პირის ვინაობა და საცხოვრებელი ადგილი, ვის მიმართაც ხდება ალიმენტის გადახდა. აგრეთვე არასრულწლოვანი პირის დაბადების თარიღი და გადასახდელი ალიმენტის ოდენობა. ამ ყველაფრის ცოდნა მნიშვნელოვნად უადვილებს ადმინისტრაციას ამ მხრივ თავისი ფუნქციის შესრულებას. ალიმენტის გადამხდელის

²³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 2008 წელი. მუხლი 1233-ე.

განცხადება ორგანიზაციის ადმინისტრაციას უნდა წარედგინოს განმცხადებლის სამუშაო ადგილის ან პენსიის მიღების ადგილის მიხედვით. ორგანიზაციის ადმინისტრაცია ვალდებულია:

საჭიროების შემთხვევაში საალიმენტო თანხა ჩარიცხოს სასამართლოს სადეპოზიტო ანგარიშზე; აცნობოს ალიმენტის მიმღებს იმ ხელისშემშლელი გარემოებების შესახებ, რომელთა გამოც ალიმენტის სრულყოფილად გადახდევინება არ ხდება; დაუყოვნებლივ შეატყობინოს სასამართლო აღმასრულებელს ალიმენტის გადამხდელის სამუშაოდან გათავისუფლებისა და ახალი სამსახურის შესახებ; დადგენილი წესით შეინახოს ყველა ის დოკუმენტაცია, რომელთა საფუძველზეც ხდება ალიმენტის დაკავება, მისი ოდენობის შემცირება ან ალიმენტის გადახდის ვალდებულების შეწყვეტა; მათი შენახვა სავალდებულოა საალიმენტო ვალდებულების არსებობის მთელი პერიოდის მანძილზე.

საალიმენტო ვალდებულების შეწყვეტის შემთხვევაში სააღსრულებო ფურცელი უნდა გადაეგზავნოს შესაბამის სასამართლოს, ალიმენტის გადამხდელის განცხადება კი რჩება ადგილზე, მაგრამ კარგავს უფლების მიმნიჭებელი დოკუმენტის ძალას.

ალიმენტის მოთხოვნის უფლების ყველაზე გავრცელებული გარემოებებია მშობლების განქორწინება, ნებაყოფლობით გადახდის შეწყვეტა, შრომის უნარის დაკარგვა, ინვალიდობა და სხვ.

საალიმენტო ვალდებულების მიზანია უფლებამოსილი პირისათვის აღზრდისა და რჩენის ნორმალური პირობების შექმნა, ალიმენტის გადახდევინება ხდება სასამართლოსადმი მიმართვიდან მომავალი დროისათვის. გასული დროისათვის ალიმენტის გადახდევინება, ჩვეულებრივ არ ხდება.

გამონაკლისია ისეთი შემთხვევა, როცა სასამართლო დაადგენს, რომ სარჩელის წარდგენამდე მიღებული იყო ზომები ალიმენტის მისაღებად, მაგრამ ვალდებული პირი თავს არიდებდა მის გადახდას. პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევები, როცა ალიმენტის გადახდევინების თაობაზე სასამართლოში წარდგენილი სარჩელი თავდაპირველად არ იქნა დაკმაყოფილებული, მაგრამ შემდეგ ასეთი გადაწყვეტილება შეიცვალა და იგი დაკმაყოფილდა. სარჩელის უარყოფასა და დაკმაყოფილებას შორის

პერიოდი კი შეიძლება რამდენიმე თვე იყოს. ასეთ დროს კი მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს იმას, თუ რა საფუძვლით იყო უარყოფილი სარჩელი თავიდანვე.

საალიმენტო დავალიანების გადახდევინება სააღსრულებო ფურცლის მიხედვით ხდება არა აღსასრულებლად მისი წარდგენის მომენტიდან, არამედ წარსული დროისათვის იმ დღიდან, რომელიც მითითებულია სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე შედგენილ სააღსრულებო ფურცელში. ამასთან, ალიმენტის გადახდევინება უნდა მოხდეს წარსული დროის სამწლიან ფარგლებში. სამწლიან ვადაზე მეტი პერიოდით ალიმენტის გადახდევინება სააღსრულებო ფურცლით შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როც თანხის დაკავება არ ხდებოდა ვალდებული პირის ძეხვის გამო, რამაც საალიმენტო დავალიანება შექმნა. სააღსრულებო ფურცლის მიხედვით გადახდევინებისას გადასახდელი თანხის განსაზღვრასთან, გადახდის ვადებსა და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით სასამართლო აღმასრულებელის მოქმედების გასაჩივრება შესაძლებელია შესაბამის სასამართლოში. საალიმენტო დავალიანების გადახდევინების დროს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მისი ოდენობის განსაზღვრის წესის ზუსტად შესრულებას.

სამოქალაქო კოდექსის 1236-ე მუხლი ალიმენტის დავალიანების ორ წესს ადგენს იმისდა მიხედვით, წარმოდგენილია თუ არა დოკუმენტები ვალდებული პირის ხელფასის ან სხვა შემოსავლის შესახებ დავალიანების წარმოქმნის მთელი პერიოდისათვის.²⁴ შესაბამისი დოკუმენტის წარმოდგენის შემთხვევაში საალიმენტო დავალიანება განისაზღვრება ვალდებული პირის მიერ იმ პერიოდში მიღებული ფაქტობრივი ხელფასიდან ან სხვა შემოსავლიდან, რომლის განმავლობაშიც არ მომხდარა გადახდევინება.

საალიმენტო ვალდებულება ყოველთვის მიზნობრივი დანიშნულებისაა და ემსახურება უფლებამოსილი პირის რჩენის უზრუნველყოფას. ამიტომ არ შეიძლება ამ ვალდებულების ჩათვლა სხვა რაიმე მოთხოვნის ღირებულებაში. საალიმენტო ვალდებულების შეწყვეტის ყველაზე გავრცელებული და ნორმალური საფუძველია მისი ჯეროვანი შესრულება. თუ უფლებამოსილი პირი მიაღწევს სრულწლოვანებას, ბუნებრივია მას ალიმენტის მოთხოვნის უფლება უწყდება, თუ იგი არ არის

²⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. 2008 წელი. მუხლი 1236-ე.

შრომისუუნარო და მატერიალურად გაჭირვებული. ალიმენტის მიმღების ან გადამხდელის გარდაცვალება უდავოდ იწვევს საალიმენტო ვალდებულების შეწყვეტას, არ შეიძლება ალიმენტის მოთხოვნის უფლება მემკვიდრეობით გადავიდეს ოჯახის რომელიმე წევრზე. ასეთი აკრძალვა განპირობებულია საალიმენტო უფლებამოსილებათა პირადული ხასიათით.

თავი 4. მშობლის უფლება-მოვალეობები აყვანილი შვილის მიმართ

4.1. შვილად აყვანის სამართლებრივი რეგულირება საქართველოს კანონმდებლობით

შვილად აყვანა ოდითგანვე ითვლებოდა წარმატებულ მოვლენად იმ პირებისთვის, რომლებსაც არ ყავდათ ბიოლოგიური შვილები ან არ შეეძლოთ სხვადასხვა გარემოების გამო მათი ყოლა.

თანამედროვე ეპოქაშიც შვილად აყვანის საკითხი არ კარგავს თავის აქტუალობას და ის ერთ – ერთი ყველაზე სენსიტიურ თემად გვესახება, რაც ახლებურ მიდგომასა და ღრმად გაანალიზებას საჭიროებს.

რამდენადაც შვილად აყვანის სურვილი დიდია, იმდენად შესაძლოა რთული აღმოჩნდეს ბავშვის შვილება დღეს საქართველოში. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1239-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად შვილება (შვილად აყვანა) დაიშვება მხოლოდ არასრულწლოვანი ბავშვის კეთილდღეობისა და ინტერესებისათვის, თუკი მოსალოდნელია, რომ მშვილებელსა და ნაშვილებს შორის წარმოიშობა ისეთივე ურთიერთობა, როგორც მშობელსა და შვილებს შორის არსებობს, ანუ სხვაგვარად რომ ვთქვათ შვილად აყვანა ეს არის პროცესი, რომლის დროსაც ზრდასრულ ადამიანს (ადამიანებს), რომლებიც არ არიან ბავშვის ბიოლოგიური მშობლები, შეუძლიათ აიყვანონ ბავშვი სრულყოფილი ოჯახის შექმნის მიზნით.

დღესდღეობით, საქართველოში შვილად აყვანის უფლება შესაძლოა მიეცეს ნებისმიერ სრულწლოვან ქმედუნარიან პირს, გარდა იმ პირებისა, რომელთაც ჩამორთმეული აქვთ მშობლის უფლება ან რომელსაც ადრე ყავდა ნაშვილები, მაგრამ შვილება გაუქმდა მის მიერ მშვილებლის მოვალეობის არაჯეროვნად შესრულების გამო.

მათ სიაში შესაძლოა შედიოდეს ის პირები, რომლებთაც ავადმყოფობის, მორალური ან სხვა პირადი თვისებების გამო არ შეუძლიათ განახორციელონ მშობლის უფლება.²⁵

შვილად აყვანა, როგორც იურიდიული ფაქტი

შვილად აყვანა იურიდიული ფაქტია, რომელიც შვილად ამყვანსა და ნაშვილებს შორის წარმოშობს ისეთ სამართლებრივ ურთიერთობას, რაც ბიოლოგიურ მშობლებსა და შვილებს შორის არსებობს.²⁶ შვილად აყვანის ინსტიტუტი იმ საოჯახო სამართლებრივ ნორმათა ერთობლიობაა, რომელიც არეგულირებს შვილად აყვანის წესსა და პირობებს, მშვილებლისა და ნაშვილების უფლება-მოვალეობებს, შვილად აყვანის შეწყვეტის საფუძვლებს.

შვილად აყვანის ინსტიტუტის ძირითადი მიზანია იმ არასრულწლოვანი პირებისათვის აღზრდისა და რჩენის ნორმალური პირობების შექმნა, რომლებიც დაობლდნენ ან მათ მშობლებს არ გააჩნიათ შვილების აღზრდისა და რჩენის ნორმალური პირობები. შვილად აყვანა არა მარტო ბავშვების ინტერესებს შეესაბამება, არამედ შვილად ამყვანთა მშობლიური გრძნობების გამოვლენისა და განხორციელების შესაძლებლობაცაა. შვილად აყვანა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კი იგი არასრულწლოვანი ბავშვის კეთილდღეობასა და ინტერესების დაცვას უზრუნველყოფს და ნაშვილებსა და მშვილებელს შორის მყარი საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობის საფუძველი გახდება. ამ ურთიერთობის სხვა საფუძვლებისაგან განსხვავებით, შვილად აყვანა წარმოშობს ისეთ სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომელსაც მართალია სისხლით ნათესაობა არ უდევს საფუძვლად, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ნაშვილებსა და მშვილებელს შორის წარმოიშობა სისხლით ნათესაური კავშირის მსგავსი ურთიერთობები, მათ შორის იურიდიულად არავითარი სხვაობა არ არის. ამავე დროს, თუ ბავშვის შვილად აყვანა ხდება შედარებით ადრეულ ასაკში და ოჯახში მისი აღზრდის და რჩენის ნორმალური პირობები არსებობს, მის მიმართ გამოვლენილი

²⁵ საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. 1997. საქართველოს კანონი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი. (786, 24/07/1997). თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე

²⁶ საქართველოს კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“ -2009 წელი, 4-ე მუხლის ა-პუნქტი.

მშობლიური ზრუნვა და სიყვარული სისხლით ნათესაური ურთიერთობის იდენტური ხდება.

კანონი უშვებს არა მარტო არასრულწლოვანის, არამედ სრულწლოვანი პირის შვილად აყვანასაც. ასეთი შემთხვევები გამოწვევის სახით არსებობს მხოლოდ. ეს მაშინ ხდება, თუ იგი არ ეწინააღმდეგება მშვილელისა და შვილად ასაყვანის ინტერესებს და შვილება ზნეობრივად გამართლებულია.

შვილად აყვანის ფაქტი შეიძლება სასამართლომ დაადასტუროს იმ შემთხვევაში, როცა საოჯახო ურთიერთობა ფაქტობრივად არსებობდა შვილად აყვანის მსურველსა და შვილად ასაყვანს შორის და ასეთი ურთიერთობა ორივე მხარის ინტერესებს შეესაბამება. იმ მიზეზებს შორის, რომლის გამოც ვერ გაფორმდა შვილება, ყველაზე მნიშვნელოვანია შვილად ასაყვანი არასრულწლოვანის აღმზრდელის გარდაცვალება. ამასთან, კანონი ზუსტად განსაზღვრავს იმ გარემოებებს, რომლებიც საფუძვლად უნდა დაედოს შვილად აყვანის ფაქტის დადასტურებას. ესენია:

1. აღმზრდელის ოჯახში არასრულწლოვანი ბავშვის შვილად მიღება, რაც დასტურდება ოჯახის წევრებისა და სხვა ნათესავების მიერ;
2. მშვილელის მიერ სასამართლოში შვილად აყვანის შესახებ განცხადების სიცოცხლეშივე შეტანა.

განცხადება შეიძლება ეხებოდეს როგორც ოჯახში შვილად მიღებულ ბავშვს, ისე სხვასაც. პირველი საფუძველი ეხება მხოლოდ არასრულწლოვან ბავშვს, მეორე კი - როგორც არასრულწლოვან, ისე სრულწლოვან პირს. შვილად აყვანის დადასტურება ყველა შემთხვევაში ხდება, რაც საფუძვლად უნდა დაედოს შვილად ასაყვანი პირის სტატუსის განსაზღვრას გარდაცვლილ აღმზრდელთან მიმართებაში. რაც შეეხება ბავშვის გარდაცვალებას, იგი სულ სხვა სამართლებრივ შედეგთან არის დაკავშირებული.²⁷

შვილად აყვანა სახელმწიფოებრივ კონტროლს ექვემდებარება, რადგან იგი მშვილელისა და ნაშვილების ინტერესების დაცვას ისახავს მიზნად. შვილება არ ნიშნავს მშვილელის მხოლოდ შესაბამისი ნების გამოვლენას და ბავშვის მიმართ ფაქტობრივი ზრუნვის განხორციელებას. აუცილებელია, რომ ასეთი ურთიერთობა

²⁷ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“-თბ. 2009 წელი. გვ. 292.

იურიდიულად იქნეს გაფორმებული. ეს ხდება სასამართლოს გადაწყვეტილებით. სასამართლოსათვის და არა სხვა რომელიმე ორგანოსათვის ამ ფუნქციის მინიჭება შვილად აყვანის სფეროში კანონიერების დაცვის მეტ გარანტიას ქმნის.

განცხადება შვილად აყვანის შესახებ მშვილებელმა უნდა შეიტანოს სასამართლოში თავისი ან შვილად ასაყვანი პირის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. განცხადებაში მითითებული უნდა იქნეს ცნობები მშვილებლის ოჯახური მდგომარეობის, სამუშაოს, შემოსავლის შესახებ. მას უნდა დაერთოს ავტობიოგრაფია და სამსახურებრივი დახასიათება. აგრეთვე განცხადებაში აღინიშნება აუცილებელი მონაცემები შვილად ასაყვანი პირის შესახებ. სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანამდე აუცილებელია მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანომ დეტალურად შეისწავლოს შვილად აყვანის მსურველის საოჯახო-ყოფითი პირობები, მისი და ოჯახის წევრთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა და სხვ. მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს მიერ წარდგენილი მასალები საფუძვლად ედება შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილებას. სასამართლოს უარი შვილად აყვანაზე შეიძლება გასაჩივრდეს ზემდგომ სასამართლო ორგანოში.

სასამართლოს გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ რეგისტრირებული უნდა იქნეს სამოქალაქო რეესტრის სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში. კანონის ამ მოთხოვნას დიდი მნიშვნელობა აქვს. დროთა განმავლობაში შეიძლება სასამართლოს გადაწყვეტილება დაიკარგოს ან მისი ნამდვილობა სადავო გახდეს, ამიტომ მისი რეგისტრაცია დამატებით უდავო საფუძველი იქნება მისი ნამდვილობისა. შვილად აყვანის რეგისტრაციას უფლების წარმომშობი მნიშვნელობა არ გააჩნია.

შვილად აყვანის უფლება იმ პირს ეძლევა, რომელიც სრულწლოვანი და ქმედუნარიანია. ბუნებრივია, არასრულწლოვანსა და ქმედუნარო პირს არ შეუძლია მშობლიური უფლება-მოვალეობების განხორციელება, მაგრამ ყველა სრულწლოვან და ქმედუნარიან პირს არ გააჩნია შვილად აყვანის უფლება. კანონი კონკრეტულად მიუთითებს ზოგიერთ მათგანზე: არ შეიძლება მშვილებელი იყოს ის პირი, რომელსაც ჩამორთმეული ან შეზღუდული აქვს მშობლის უფლებები და მოვალეობები და არ აღმდგარა პირვანდელ მდგომარეობაში. შვილად აყვანა შეუძლიათ ორივე სქესის იმ პირებს, რომლებიც მშვილებლის წინაშე წაყენებულ მოთხოვნებს პასუხობენ. ბავშვის

შვილება ერთად შეუძლიათ მეუღლეებს, არ შეიძლება ქორწინებაში მყოფმა პირმა ცალკე იშვილოს ბავშვი კანონით გათვალისწინებული გამონაკლისის გარდა.

მეუღლეების გარდა, არ შეიძლება ბავშვი ორმა პირმა ერთი ან თუნდაც სხვადასხვა სქესისამ იშვილოს. მაგალითად, ორმა დამ ან ბავშვის პაპამ და დეიდამ. ასეთი აკრძალვა განპირობებულია იმით, რომ ბავშვს მშვილებლებმა ოჯახში ნორმალური ყოფისა და აღზრდის პირობები უნდა შეუქმნან ღვიძლი მშობლების მსგავსად. მამისა და დედის შეცვლა მხოლოდ მშვილებელ მეუღლეებს შეუძლიათ. თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მეუღლეების გარდა არავის არ აქვს შვილად აყვანის უფლება. შესაძლებელია ბავშვი იშვილოს ერთმა პირმა, თუკი იგი აკმაყოფილებს კანონის მოთხოვნებს.

გასაშვილებელი ბავშვია 18 წლამდე ასაკის პირი, რომელიც აღრიცხულია გასაშვილებელ ბავშვთა და მშვილებელთა ერთიან რეესტრში და აკმაყოფილებს შვილად აყვანის შესახებ 2007 წლის 18 დეკემბრის კანონის მოთხოვნებს.²⁸ ამ კანონის მიხედვით, გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსი ენიჭება პირს: რომლის მშობელი სასამართლომ აღიარა უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გარდაცვლილად; რომელსაც არ ჰყავს არც ერთი მშობელი; რომელიც აღიარებულ იქნა მიტოვებულ ბავშვად და სხვ. გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსს პირს ანიჭებს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო. იგი გამოიტანს შესაბამის გადაწყვეტილებას, რის საფუძველზეც მოხდება გასაშვილებელი ბავშვის შესახებ მონაცემების აღრიცხვა ერთიან რეესტრში.

მშობლის ასაკი

სამოქალაქო კოდექსი ასაკობრივ სხვაობასაც ადგენს მშვილებელსა და შვილად ასაყვანს შორის. აღნიშნული კოდექსის 1250-ე მუხლის თანახმად „მშვილებელი უფროსი უნდა იყოს შვილად ასაყვანზე თექვსმეტი წლით მაინც. პატივსადები მიზეზების არსებობისას სასამართლოს შეუძლია შეამციროს ასაკობრივი სხვაობა.“

პირველ რიგში შევხებით მშვილებლის ასაკს. თუკი გადავხედავთ ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობას დავინახავთ, რომ ძირითადი განსხვავება მშვილებელსა და შვილად ასაყვან პირს შორის ასაკობრივ სხვაობასა და მშვილებლის დადგენილ ასაკობრივ მინიმუმსა და მაქსიმუმს უკავშირდება.

²⁸ საქართველოს კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“ 2007 წელი, 4-ე მუხლის ბ პუნქტი.

ამასთან რიგ ქვეყნებში კანონმდებლობა წყვილების ქორწინებაში ყოფნის მინიმუმ პერიოდსაც ადგენს. 1993 წლის კონვენციით „ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ“²⁹ და 2008 წლის განახლებული „ევროპული კონვენციით ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ“³⁰ დადგენილია, რომ ასაკობრივი სხვაობა მინიმუმ 16 წელი მაინც უნდა იყოს მშვილებელსა და შვილად ასაყვანს შორის.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 1743-ე მუხლი ადგენს მშვილებლის მინიმალურ ასაკს. კერძოდ მშვილებელი უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, ხოლო დაუქორწინებელი პირი 21 წლის ასაკს. ერთობლივად შვილად აყვანის შემთხვევაში მეუღლე უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, ხოლო მეორე მეუღლის- 21 წლის ასაკს.³¹

სამწუხაროდ, არც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში და არც საქართველოს კანონში „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ არ არის განსაზღვრული თუ რა ასაკის უნდა იყოს მშვილებელი შვილად აყვანის მომენტისათვის და მინიმუმ რამდენი წლის მანძილზე უნდა იმყოფებოდნენ ქორწინებაში წყვილები მათ შვილად აყვანის უფლება რომ მისცენ.

ვთვლით, რომ აუცილებლად უნდა იქნეს შემოღებული მსგავსი ნორმები რათა, კიდევ ერთხელ ხაზი გაესვას ბავშვის ჭეშმარიტ ინტერესებს, რაც მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს შვილად აყვანის პროცესის წარმოების ნებისმიერ სტადიაზე.

სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია, რომ შვილად აყვანის მსურველი პირის მაქსიმალური ასაკის დაწესება აუცილებელია, კერძოდ კი 50 წელი, ხოლო

²⁹ კონვენცია "ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ" 1993 წელი 29 მაისი.

http://www.parliament.ge/files/1359_21958_142476_haagissaerTaSorisoZosamarTliskonferenciakonvenciasaerTaSorisoSogaSv_.pdf (22/10/2015)

³⁰ Совета Европы. Подробная информация о Договоре №202 Европейская конвенция об усыновлении детей (пересмотренная).

<http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/202> (23 /10/2015) (კუხიანიძე, ქ. „შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემის შესახებ“ 2017 წელი)

³¹ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი. (BGB) (2010 წლის 1 მარტის მდგომარეობით) <http://www.library.court.ge/upload/giz2011-ge-bgb.pdf> (23/10/2015)

მინიმალური 25 წელი. იმ შემთხვევაში თუ დაქორწინებულ წყვილს აყავს ბავშვი ერთობლივად მეუღლე უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, მეორე მეუღლისა - 21 წლის ასაკს.

ვფიქრობ, რომ საქართველოს კანონში³² შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ" მუხლი 16 მე-5 პუნქტი³² და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში მუხლი 1250 უნდა შეიცვალოს და ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი მუხლი 1250.

მშვილეების ასაკი

1. მშვილეები უფროსი უნდა იყოს შვილად ასაყვანზე თექვსმეტი წლით მაინც. პატივსაღები მიზეზების არსებობისას სასამართლოს შეუძლია შეამციროს ასაკობრივი სხვაობა.
2. მშვილეები უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, ხოლო თუკი დაქორწინებულ წყვილს აყავს ბავშვი ერთობლივად მეუღლე უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, მეორე მეუღლისა - 21 წლის ასაკს.
3. მშვილეების მაქსიმალური ასაკი 50 წელი უნდა იყოს. იმ შემთხვევაში თუ მშვილეები დაქორწინებული წყვილია და ერთ-ერთი მათგანი გადაცილებულია 50 წლის ასაკს, ხოლო მეორე კი 50 წელზე ნაკლების არის, შვილად აყვანა კონკრეტული საქმის შესწავლით განისაზღვრება.

აგრეთვე საქართველოს კანონში „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ მე- 16 მუხლი მე-5 პუნქტი საჭიროებს ცვლილებას და შემდეგი რედაქციით ჩამოყალიბებას: მშვილეებსა და გასაშვილებელ ბავშვს შორის ასაკობრივი სხვაობა არ უნდა იყოს 16 წელზე ნაკლები. საპატიო მიზეზის არსებობისას სასამართლომ შესაძლებელია შეცვალოს ეს ასაკობრივი სხვაობა.

მშვილეები უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, ხოლო თუკი დაქორწინებულ წყვილს აყავს ბავშვი ერთობლივად მეუღლე უნდა იყოს მიღწეული 25 წლის ასაკს, მეორე მეუღლისა - 21 წლის ასაკს.

³² საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. 2009. საქართველოს კანონი" შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ" (2381, 18.12.2009). თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე

მშვილელის მაქსიმალური ასაკი 50 წელი უნდა იყოს. იმ შემთხვევაში თუ მშვილელეები დაქორწინებული წყვილია და ერთ-ერთი მათგანი გადაცილებულია 50 წლის ასაკს, ხოლო მეორე კი 50 წელზე ნაკლების არის, შვილად აყვანა კონკრეტული საქმის შესწავლით განისაზღვრება. ხოლო ის პირები, რომლებიც დარეგისტრირებული არიან წლების მანძილზე ქვეყნის შიგნით შვილად აყვანის მსურველ პირთა ერთიან რეესტრში და 50 წელს გადაცილებული არიან საჭიროებს ერთიანი მონაცემთა ბაზის ხელახლა გადახედვას და გარკვეული ცვლილებების განხორციელებას. მეორე ასპექტი რომელიც ასევე საჭიროებს ყურადღების განახვილებას უკავშირდება მომავალი მშვილელეების გადამზადებას და შვილად აყვანამდე გარკვეული სასწავლო კურსის გავლას. ევროპის რიგ ქვეყნებში მას შემდეგ რაც წარმოებს მომავალი მშვილელეების მხრიდან განცხადების რეგისტრაცია შესაბამის ორგანოში, ევალდებულებათ გაიარონ გარკვეული დროის განმავლობაში მოსამზადებელი კურსი (ტრენინგები) რათა კარგად გაითავისონ მშვილელის ამპლუა. მშვილელელთა მოსამზადებელი პროგრამის მიზანია შვილად აყვანის არსის, ბავშვის უფლებების და საჭიროებების შესახებ ინფორმაციის მიღება და იმ უნარ-ჩვევების შეძენა რაც დაეხმარება მათ ბავშვის ღირსეულ აღზრდაში. ისეთი სახელმწიფოები როგორცაა ლიტვა, დანია, ბელგია შვილად აყვანის მარეგულირებელ აქტებში უთითებენ რომ მომავალი მშვილელეებისთვის აუცილებელი მოთხოვნა არის მოსამზადებელი კურსის გავლა.³³

ამასთან ტრენინგის ფარგლებში სასურველია მოეწყოს პირადად შეხვედრები მშვილელეებთან და შვილად აყვანილ პირებთან რომლებმაც უკვე წარმატებით გაიარეს ყველა ეტაპი და სურთ თავიანთი გამოცდილების გაზიარება მომავალ მშვილელეებთან. საკითხი, რომელიც ასევე საჭიროებს დარეგულირებას შეეხება გამოსაცდელ პერიოდის შემოღებას, რომელიც გათვალისწინებული იქნება მომავალი მშვილელეებისთვის თუ რამდენად შეძლებენ ისინი შვილად ასაყვან პირთან ერთად ერთ ჭერქვეშ ცხოვრებას და დაბრკოლებების გადალახვას. გამოსაცდელი პერიოდი ხელს უწყობს მომავალ მშვილელეებს დარწმუნდნენ თავიანთი გადაწყვეტილების

³³ Brulard Y, Dumont L. Final Report Legal Analysis.
http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_adoption_legal_analysis_en.pdf (15/10/ 2007)

უტყუარობასა და ჭეშმარიტებაში. გამოსაცდელი პერიოდის დაწესების აუცილებლობა გამომდინარეობს "ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ" კონვენციის მე-20 მუხლის და "ბავშვების შვილად აყვანის შესახებ განახლებული" ევროპული კონვენციის მე-19 მუხლიდან,³⁴ რომლის მიხედვითაც ხელშემკვრელმა მხარეებმა თავიანთ შიდა სამართლებრივ აქტში უნდა ასახონ ისეთი ნორმები, რომელიც დაიცავს იმ ბავშვის უფლებებს, რომელიც იცხოვრებენ გამოსაცდელი ვადით მშვილებლის ოჯახში, მანამ სანამ მოხდებოდეს სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებით მშვილებლისგან მისი შვილად აყვანა. ევროპის ქვეყნებში გამოსაცდელი ვადის განსხვავებული პერიოდი არის დაწესებული. მოიცავს. მაგ. საფრანგეთში დაწესებულია 6 თვე,³⁵ ერთი წელი იტალიაში,³⁶ ხოლო გერმანია არ ადგენს მსგავს მიდგომებს.

4.2. მშობლების, მშვილებლებისა და ნაშვილების უფლება-მოვალეობანი

შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილება ბევრად არის დამოკიდებული ბავშვის მშობლების სურვილზე. თუ ბავშვს ჰყავს მშობლები და მათ არა აქვთ ჩამორთმეული ან შეზღუდული მშობლის უფლება-მოვალეობები, ისინი თანხმობას გამოხატავენ წერილობითი ფორმით. მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანოს მშობელი წარუდგენს განცხადებას შვილის გაშვილების თაობაზე. განცხადებაში მშობლის ნება ბავშვის გაშვილებაზე თანხმობის ან მშობლის უფლებაზე უარის თქმის შესახებ ორი ფორმით გამოიხატება. მათგან ერთია პირველადი და მეორე კი ძირითადი. პირველად ფორმაში აისახება მშობლებისა და ბავშვის ბიოგრაფიული მონაცემები. მას თან ახლავს წერილობითი განმარტებები მშობლის უფლება-მოვალეობათა შესრულებისა და კანონმდებლობით დადგენილი შეღავათების

³⁴ Council of Europe. European Convention on the Adoption of Children (Revised).2008.

³⁵ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი

http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf (23/10/215)

³⁶ United Nations. 2009. Child Adoption: Trends and Policies

გამოყენების შესახებ. ძირითადი ფორმა ბავშვის გაშვილების რეალური საფუძველია, ეს ფორმა გაიცემა პირველადი ფორმის გაცემიდან არა უადრეს 6 კვირისა და არა უგვიანეს 12 კვირისა. ამ ვადაში მშობელი კიდევ უნდა დაფიქრდეს და მიიღოს საბოლოო გადაწყვეტილება. ძირითადი ფორმის შევსების შემდეგ, რომელშიც მშობლების საბოლოო გადაწყვეტილება დასტურდება, მშობლის უფლება-მოვალეობა შეჩერებულად ჩათვლება და ისინი მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანოს გადაეცემა. სასამართლო ასეთ შემთხვევაში შვილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილებასთან ერთად გამოიტანს გადაწყვეტილებას ბავშვის მშობლებისათვის მშობლის უფლება-მოვალეობათა ჩამორთმევის შესახებ.

მშობელი ბავშვის გაშვილებაზე თანხმობას, ჩვეულებრივ იმ შემთხვევაში იძლევა, როცა დარწმუნებულია, რომ მშვილებელთან ბავშვის აღსაზრდელად უკეთესი პირობები არსებობს და მის მომავალს ცუდი არაფერი ემუქრება. თუ პირველადი ფორმის შევსების მიუხედავად, კანონით განსაზღვრულ ვადაში მშობელი არ გამოცხადდა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოში თავისი საბოლოო გადაწყვეტილების დასადასტურებლად და ახალშობილი ბავშვი იმყოფება მზრუნველობის გარეშე, მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანო მშობიარობიდან არა უადრეს 6 კვირისა, მიმართავს სასამართლოს მშობლის უფლება-მოვალეობების ჩამორთმევის შესახებ. იმ შემთხვევაში, თუ მშობლები სხვაგან ცხოვრობენ, მაშინ წერილობითი თანხმობა დამოწმებული უნდა იქნეს დადგენილი წესით. როცა გამშვილებელი მარტოხელა მშობელია, საკმარისია მარტო მისი თანხმობა.³⁷

ბავშვის გაშვილება შეიძლება მოხდეს მშობლების თანხმობის გარეშეც, მაშინ როცა თანხმობის მიღება ფაქტობრივად შეუძლებელია ან თანხმობის მიღებას არავითარი იურიდიული მნიშვნელობა არ გააჩნია. კანონი ზუსტად განსაზღვრავს მშობლების თანხმობის გარეშე ბავშვის გაშვილების საფუძველებს, ესენია:

1. მშობლის აღიარება ქმედუუნაროდ;
2. მშობლის გამოცხადება უგზო-უკვლოდ დაკარგულად;
3. მშობლისათვის მშობლის უფლება-მოვალეობათა ჩამორთმევა;

³⁷ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“- თბ. 2009წელი. გვ.312.

4. მიტოვებული ბავშვის აღიარება.³⁸

ბავშვის გაშვილებისას მის სურვილს ათი წლის ასაკამდე არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. კანონი კატეგორიულად კრძალავს შვილად აყვანას, თუ ათი წლის ასაკს მიღწეული ბავშვი ამის წინააღმდეგია. იგი შეიძლება წინააღმდეგი იყოს არა მარტო რომელიმე კონკრეტულ პირზე მისი გაშვილებისა, არამედ საერთოდ გაშვილებისა. იმ შემთხვევაში, თუ ათ წელს მიღწეული ბავშვი შვილად ამყვანის ოჯახში ცხოვრობდა და ასეთ პირს თავის მშობლად თვლიდა შვილად აყვანის შესახებ საკითხის დაყენებამდე, შვილება შეიძლება შვილად ასაყვანი ბავშვის თანხმობის გარეშე. ამ დროს ხდება ფაქტობრივ საოჯახო ურთიერთობათა იურიდიული გაფორმება.

შვილად აყვანისას მშვილებელსა და ნაშვილებს შორის წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობათა მნიშვნელოვან საფუძველს წარმოადგენს იმისათვის, რომ თავიანთი ინტერესების შესაბამისად განხორციელდეს პირადი არაქონებრივი ხასიათის უფლებები და მოვალეობები. ეს ძირითადად ეხება ნაშვილებისათვის გვარისა და სახელის მიკუთვნების საკითხს. შვილად აყვანისას ბავშვისათვის გვარის გამოცვლა სავალდებულო არ არის, მშვილებლის თხოვნით შეიძლება მიეკუთვნოს ნაშვილებს მისი გვარი. განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როცა შვილად აყვანის ფაქტის გახმაურების რეალური საშიშროება არსებობს, მშვილებლის თხოვნით შესაძლებელია ნაშვილებისათვის სახელის შეცვლაც. თუმცა ამ დროს მხედველობაში მიიღება ნაშვილების სურვილიც, თუ მას ამ დროისათვის ათი წელი შეუსრულდა.

შვილად აყვანა, როგორც იურიდიული ფაქტი, ნაშვილებისათვის იწვევს განსაზღვრულ სამართლებრივ შედეგებს. ამ დროს წარმოიშობა ახალი საოჯახო სამართლებრივი ურთიერთობანი ნაშვილების მონაწილეობით. შვილად აყვანა თავისი შედეგებით უთანაბრდება სისხლით ნათესაობას. მიუხედავად იმისა, მშვილებლები გატარებული არიან თუ არა ნაშვილების მშობლებად ან ნაშვილები თავის ძველ გვარზე რჩება თუ მას იცვლის, შვილად აყვანილი პირი ყველა შემთხვევაში იძენს პირად და ქონებრივ უფლება-მოვალეობებს როგორც მშვილებლის, ისე მისი ნათესავების მიმართ. შვილად აყვანის სამართლებრივი შედეგების ნაწილი ეხება ნაშვილების სამართლებრივ

³⁸ საქართველოს კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“-2007 წელი, მუხლი 17-ე.

ურთიერთობას ბიოლოგიურ მშობლებთან და მათ წარმოშობით ნათესავებთან. საერთო წესის მიხედვით ნაშვილები ყოველგვარ სამართლებრივ კავშირს კარგავს ბიოლოგიურ მშობლებთან და მათ ნათესავებთან. ეს დებულება ყოველგვარი პირობის გარეშე ძალაშია მაშინ, როცა მშვილებლის როლში მეუღლეები გამოდიან. ნაშვილები, ასეთ შემთხვევაში სრულად კარგავს პირად და ქონებრივ უფლებებს და თავისუფლდება ყოველგვარი მოვალეობისაგან თავისი ბიოლოგიური მშობლებისა და მათი ნათესავების მიმართ.

შვილად აყვანის ინსტიტუტში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კონფიდენციალობის უზრუნველყოფის საკითხებს. ამაზე სპეციალურად ამახვილებს ყურადღებას სამოქალაქო კოდექსი და კანონიც შვილად აყვანის შესახებ. შვილად აყვანისას მშვილებელი ცდილობს არავინ და განსაკუთრებით ნაშვილებმა არ გაიგოს, რომ იგი არ არის ბავშვის ბიოლოგიური მშობელი. ამის უზრუნველყოფა ნაწილობრივ შესაძლებელია მშვილებლების მშობლებად ჩაწერის და ნაშვილებისათვის სახელის და გვარის გამოცვლის უფლების განხორციელებით. სამოქალაქო აქტების სარეგისტრაციო ორგანო, მართალია გასცემს ისეთ დოკუმენტებს, რომელთა მიხედვითაც შეუძლებელია იმის დადგენა, ბავშვი ღვიძლი შვილია თუ ნაშვილები, მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ ისპობა შვილად აყვანასთან დაკავშირებული დოკუმენტები. რეგისტრაციის წიგნში კეთდება სათანადო ჩანაწერები, რომლითაც დასტურდება შვილად აყვანის ფაქტი, ნაშვილების ნამდვილი დაბადების ადგილი და თარიღი, სასამართლოს შესახებ, რომელმაც გამოიტანა გადაწყვეტილება.

ცნობები შვილად აყვანის შესახებ შეიძლება გაიცეს სამართალდამცავი ორგანოების ან სასამართლოს მოთხოვნის საფუძველზე და ისიც იმ კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით, რომელიც მათ წარმოებაში იმყოფება. პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როცა ესა თუ ის პირი, რომლისთვისაც ცნობილი გახდა შვილად აყვანის ფაქტი, მშვილებლისათვის და ზოგჯერ თვით ნაშვილებისათვის ტრავმის მიყენების მიზნით, შეგნებულად ამჟღავნებს მის საიდუმლოებას, რაც ყოველად დაუშვებელია. უზნეობასთან ერთად იგი სისხლისსამართლებრივ დარღვევასაც წარმოადგენს. განსაკუთრებით მიუღებელია ასეთი მოქმედება იმ პირთა მხრივ, რომლებიც სამსახურებრივი მოვალეობის სახით მონაწილეობას ღებულობდნენ შვილად აყვანაში.

მშვილელისა და ნაშვილების ინტერესებიდან გამომდინარე, კანონი არა მარტო კრძალავს შვილად აყვანის საიდუმლოების გამჟღავნებას, არამედ ითვალისწინებს კიდევ შესაბამის პასუხისმგებლობას.³⁹

4.3. შვილად აყვანის შეწყვეტის სამართლებრივი საფუძვლები

შვილად აყვანასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ურთიერთობების შეწყვეტა ხდება ორი გზით. ესენია: შვილად აყვანის გაუქმება და შვილად აყვანის გაბათილება.⁴⁰

შვილად აყვანის გაუქმება ნიშნავს შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმებას, რაც ხორციელდება სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი წესით და შეიძლება საფუძვლად დაედოს სასამართლო წარმოების განახლებას. შვილად აყვანის გაბათილება კი ნიშნავს მის აღიარებას ისეთ ფაქტად, რომელსაც არავითარი უფლება-მოვალეობა არავის მიმართ არ წარმოუშვია. შვილად აყვანის გაბათილება ხდება კანონით განსაზღვრული საფუძვლების არსებობისას. შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმება ლოგიკურად იწვევს შვილად აყვანის გაბათილებას. ამ გაგებით, შვილად აყვანის გაუქმება და გაბათილება თითქმის იდენტური ცნებებია. მათ სხვადასხვა საფუძვლები გააჩნიათ, ხოლო საბოლოო შედეგები ერთნაირი აქვთ. ორივე იწვევს შვილად აყვანის შეწყვეტას. შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილება შეიძლება გაუქმდეს, თუ:

1. შვილად აყვანა განხორციელდა სამოქალაქო კოდექსისა და შვილად აყვანის შესახებ კანონის მოთხოვნათა დარღვევით;
2. შვილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილების გაუქმებას მოითხოვს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ნაშვილების ინტერესების გათვალისწინებით.

სასამართლოს შვილად აყვანის შესახებ გადაწყვეტილების გაუქმება შეუძლია იმ შემთხვევაში, თუ დაადგენს, რომ ეს შეესაბამება ნაშვილების ინტერესებს. ათი წლის

³⁹ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“- თბ. 2009 წელი. გვ. 327.

⁴⁰ საქართველოს კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“- 2007წელი, 28-ე მუხლი.

ასაკის მიღწევის შემდეგ გადაწყვეტილების გაუქმება შესაძლებელია მხოლოდ ნაშვილების თანხმობით. ნაშვილების მიერ სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამაზე თანახმა არიან მშვილებელი, გამშვილებელი და ნაშვილები. სხვა შემთხვევებში სასამართლოს გადაწყვეტილების გაუქმება აკრძალულია.

შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმების მოთხოვნით სასამართლოში განცხადების წარდგენა შეუძლიათ: ბავშვის მშობელს, თუ შვილად აყვანა განხორციელდა კანონის მოთხოვნათა დარღვევით და მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანოს, თუ ეს აუცილებელია ნაშვილების ინტერესების დასაცავად. სხვას არავის არა აქვს უფლება სასამართლოში დააყენოს შვილად აყვანის გაუქმების საკითხი. თუ სხვა დაინტერესებულ პირს მიაჩნია, რომ შვილად აყვანა არ შეესაბამება ნაშვილების ინტერესებს და იგი უნდა გაუქმდეს, ამის თაობაზე მან უნდა აცნობოს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს, რომელიც გადაწყვეტს შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმების მოთხოვნით განცხადების სასამართლოში წარდგენის საკითხს.

შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმებისა და საქმის წარმოების განახლების სურვილის შემთხვევაში საქმე განიხილება საერთო სასარჩელო წარმოების წესით და საქმის განხილვაში მოპასუხედ უნდა ჩაებას მშვილებელი. შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმება იწვევს შვილად აყვანის ბათილად ცნობას. შვილად აყვანის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმების გარდა, კანონმდენლობით გათვალისწინებულია შვილად აყვანის გაბათილების სხვა საფუძვლები. სამოქალაქო კოდექსის 1272-ე მუხლის მიხედვით, შვილად აყვანა შეიძლება სასამართლოს მიერ ბათილად იქნეს ცნობილი იმ შემთხვევებში, თუ: ა) გადაწყვეტილება შვილად აყვანის შესახებ ემყარება ყალბ დოკუმენტებს; ბ) შვილად აყვანა ფიქციურია; გ) მშვილებელი სასამართლოს მიერ ქმედუუნაროდ იყო ცნობილი; დ) მშვილებელს ჩამორთმეული ან შეზღუდული ჰქონდა მშობლის უფლება; ე) გამშვილება მოხდა მშობლის ან მეურვის თანხმობის გარეშე.

კანონით განსაზღვრული საფუძვლები ამომწურავია და შვილად აყვანის ბათილად ცნობის საფუძვლად სხვა რაიმე გარემოების აღიარება დაუშვებელია.

კანონით გათვალისწინებული საფუძვლები სასამართლოს უფლებას ანიჭებს და არ ავალდებულებს ბათილად ცნოს შვილად აყვანა. ნებისმიერი საფუძვლით შვილად აყვანის ბათილად ცნობის შესახებ საქმის განხილვისას სასამართლომ უნდა გაარკვიოს, შეესაბამება თუ არა ეს ნაშვილების ინტერესებს და არის თუ არა ამაზე თანახმა ათ წელს მიღწეული ნაშვილები. შვილად აყვანის ბათილად ცნობის შესახებ სასამართლო გადაწყვეტილების თაობაზე ორი კვირის განმავლობაში უნდა ეცნობოს სამოქალაქო აქტების სარეგისტრაციო ორგანოს შვილად აყვანის რეგისტრაციის ადგილის მიხედვით.

შვილად აყვანა ბათილად ითვლება მისი გაბათილების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანიდან კი არა, არამედ შვილად აყვანის შესახებ სასამართლოს პირველი გადაწყვეტილების გამოტანის მომენტიდან. მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ ასეთ შემთხვევაში ყოფილ მშვილებელს მთელი ამ ხნის განმავლობაში გაწეული ხარჯები უნდა აუნაზღაურდეს. ბავშვის აღზრდაზე ნებაყოფლობით გაწეული ხარჯები იძულებით ანაზღაურებას არ ექვემდებარება.

შვილად აყვანის ბათილად ცნობის შემთხვევაში მთლიანად აღდგება ყველა უფლება-მოვალეობა ყოფილ ნაშვილებსა და მის ბიოლოგიურ მშობლებს, აგრეთვე წარმოშობით ნათესავებს შორის. ამის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენს ბავშვების აღსაზრდელად გადაცემა მშობლებისათვის, აგრეთვე ბავშვისათვის გამოცვლილი სახელის და გვარის დაბრუნება. მაგრამ შესაძლებელია ეს ყოველთვის არ იყოს მიზანშეწონილი.

მეურვეობის და მზრუნველობის ორგანოები მშობლიური ზრუნვის გარეშე დარჩენილი ბავშვებისა და სრულწლოვან შრომისუნარო პირთა მიმართ მნიშვნელოვანი დახმარების აღმოჩენის შესაძლებლობათა სპექტრს ფლობენ. მშობლების შემდეგ სხვა ახლო ნათესავებთან ერთად, სწორედ ისინი ცდილობენ ყველაზე მეტად ხელი შეუწყონ აღსაზრდელთა და საპატრონო პირთა ინტერესების დაცვასა და მათი უფლება-მოვალეობების განხორციელებას. თუმცა ზოგჯერ ამ მხრივ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოები მშობლებსა და ნათესავებზეც მალა დგანან. სწორედ ამიტომ კანონმა სავალდებულოდ ჩათვალა შვილად აყვანის ბათილად

ცნობის საქმეთა განხილვისას, მიუხედავად იმისა, თუ რა საფუძვლით ხდება იგი, აუცილებელია მონაწილეობა მიიღონ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოებმა. კანონის ეს მოთხოვნა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს პასუხისმგებლობაზე ყურადღების გამახვილება კი არაა იმდენად, რამდენადაც ამ სფეროში მისი დიდი და მნიშვნელოვანი უფლებების აღიარებაა.⁴¹

4.4. საერთაშორისო გაშვილების ძირითადი თავისებურებანი

საქართველოდან ბავშვის უცხო სახელმწიფოში გაშვილება, აგრეთვე უცხოელი ბავშვის საქართველოში შვილება შესაძლებელია იმ საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტებისა და ეროვნული კანონმდებლობის საფუძველზე, რომლებიც საერთაშორისო გაშვილებასთან დაკავშირებულ საზოგადოებრივ ურთიერთობებს არეგულირებენ. ამ მხრივ აღსანიშნავია გაეროს 1989 წლის კონვენცია „ბავშვთა უფლებების შესახებ“ და ჰააგის 1993 წლის კონვენცია „ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ“. მათი ძირითადი დებულებები და რეკომენდაციები გათვალისწინებულია საქართველოს 2007 წლის 18 დეკემბრის კანონში „შვილად აყვანის შესახებ“, რომლის მე-20 მუხლი ეძღვნება საერთაშორისო გაშვილებას. აღნიშნული კონვენციები საქართველოში საფუძვლად დაედო შესაბამისი კანონმდებლობის სრულყოფას.⁴²

გაეროს კონვენციის 28-ე მუხლის მიხედვით, ბავშვის უცხო სახელმწიფოში გაშვილება მიჩნეულ უნდა იქნეს როგორც მისი მოვლის ალტერნატიული საშუალება, თუ ბავშვი არ შეიძლება აღსაზრდელად გადაეცეს ან შეუერთდეს ოჯახს, რომელიც შეძლებდა უზრუნველყოს მისი აღზრდა ან შვილად აყვანა; აგრეთვე თუ ბავშვის დაბადების ქვეყანაში მისი მოვლის რაიმე უზრუნველყოფა შეუძლებელია. ამ კონვენციით განსაზღვრულია შვილად აყვანის საყოველთაოდ მიღებული პრინციპები.

საერთაშორისო გაშვილების დროს ცენტრალური ორგანო ვალდებულია სპეციალური ხელშეკრულების საფუძველზე მშვილებელი ქვეყნის ცენტრალურ

⁴¹ საქართველო. საქართველოს პარლამენტი. 2009. საქართველოს კანონი შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ. (N 2381 – III, 2009). თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე

⁴² ჰააგის კონვენცია "ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გაშვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ" 29 .05.1993

ორგანოს (ასეთი ორგანოს არარსებობის შემთხვევაში გასაშვილებელ ქვეყანაში ლიცენზირებულ ან/და აკრედიტებულ შესაბამის უფლებამოსილ ორგანიზაციას) მოსთხოვოს საქართველოდან გაშვილებული ბავშვის ჯანმრთელობისა და სოციალური მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის ყოველწლიურად მოწოდება სპეციალური ფორმის შესაბამისად, სანამ გაშვილებულ ბავშვს არ შეუსრულდება 18 წელი.სამინისტრო ამტკიცებს საქართველოდან გაშვილებული ბავშვის ჯანმრთელობისა და სოციალური მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოწოდების სპეციალურ ფორმას. გაშვილების შემდგომ კონტროლს აწესებს უცხოეთის ზოგიერთი ქვეყანა გარკვეული პერიოდის განმავლობაში. მაგ. რუმინეთში კომპეტენტური ორგანოები აკონტროლებენ მშვილებლების ოჯახს შვილად აყვანიდან 2 წლის განმავლობაში.⁴³ ბულგარეთში შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს ევალდებულებათ მონიტორინგი გაუწიონ შვილად აყვანილი ბავშვების ოჯახს ყველაზე მცირე ორი წლის განმავლობაში მისი შვილად აყვანიდან.⁴⁴

ამასთან, ლატვიის რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის მიერ მიღებული რეგულაციის N111 „შვილად აყვანის პროცედურის შესახებ“ განსაზღვრავს, რომ მას შემდეგ, რაც მოხდება ობოლთა სასამართლოს მიერ (ობოლთა სასამართლოს მარეგულირებელი კანონის მეორე თავის თანახმად არის მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, რომელიც დაფუძნებულია ოლქში, ქალაქში ან ადგილობრივი სამრევლო ხელისუფლების მიერ) შვილად აყვანის შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება (მშვილებლის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით), მშვილებელი ოჯახი ექვემდებარება რეგულარულ შემოწმებას შვილად აყვანიდან ორი წლის განმავლობაში. რაც შეეხება ჰააგის კონვენციას, იგი უფრო ფართოდ და დეტალურად არეგულირებს საერთაშორისო გაშვილების უმნიშვნელოვანეს საკითხებს. მის პირველივე მუხლში აღნიშნულია, რომ კონვენციის მიზანია გარანტიების შექმნა

⁴³ Басалыга И. С., Key Features Of Modern Adoption Laws: Legal Procedures (pp-36-38) http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/48617/1/basalyga_2013_sbornik10_tom1.pdf (11/11/2015) გვერდი 36 (კუხიანიძე ქ. “მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს როლი შვილად შვილად ასაყვანი ბავშვის მორალური და სამართლებრივი უფლებების დაცვის პროცესში“ 2017 წელი)

⁴⁴ http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/32431/Svilad_ayvana_sazRvargareTis_qveynebSi.inter_ (15/10/2015) გვ 5

იმისათვის, რომ საერთაშორისო გაშვილება განხორციელდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით და საერთაშორისო სამართლით აღიარებული მისი ძირითადი უფლებების დაცვით; სახელმწიფოებს შორის თანამშრომლობის ისეთი სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს ბავშვთა მოტაცების, გაყიდვისა და ვაჭრობის აცილების გარანტიებს; შვილებასთან დაკავშირებით დადებული ხელშეკრულებების მონაწილე სახელმწიფოებში გაშვილების აღიარების უზრუნველყოფას კონვენციით აღიარებული დებულებების შესაბამისად. ამ კონვენციის მიხედვით, საერთაშორისო გაშვილება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, თუ წარმოშობის სახელმწიფოს კომპეტენტური ხელისუფლება დაადგენს, რომ ბავშვის გაშვილება შესაძლებელია. საერთაშორისო გაშვილებისათვის აუცილებელია აგრეთვე მიმღები ქვეყნის კომპეტენტურმა ხელისუფლებამ განსაზღვროს: სავარაუდო მშობლებს აქვთ თუ არა შვილად აყვანის უფლება და შეეფერებიან თუ არა ისინი მშობლიურ უფლებამოვალეობათა განხორციელებისათვის აუცილებელ მოთხოვნებს, აქვს თუ არა ბავშვს ამ სახელმწიფოში შესვლისა და ცხოვრების უფლება. კონვენციის მიხედვით ხელშეკრულების მონაწილე ყოველი სახელმწიფო ნიშნავს ცენტრალურ ორგანოს, რომელსაც დაეკისრება საერთაშორისო გაშვილებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა.

თუ სახელმწიფოს ავტონომიური ერთეულები აქვს, შეუძლია რამდენიმე ასეთი ორგანო შექმნას. ჰააგის კონვენციით შესაძლებლად არის მიჩნეული ასევე ხელშეკრულების მონაწილე სახელმწიფოების მიერ ისეთი კომპეტენტური დაწესებულების განსაზღვრა, რომელსაც შეეძლება მეორე სახელმწიფოში შეასრულოს საერთაშორისო გაშვილებასთან დაკავშირებული ფუნქციები ხემემკვრელ სახელმწიფოებს შორის მიღწეული პირობებისა და უფლებამოსილებათა ფარგლების მიხედვით. ასეთ დაწესებულებებს აკრედიტებული ორგანოები ეწოდება. მათ საქმიანობაზე კონტროლს ახორციელებს კომპეტენტური ხელისუფლება. საქართველოში საერთაშორისო გაშვილება არ არის შეზღუდული. მასზე ვრცელდება ქვეყნის შიგნით დადგენილი ნორმების მოქმედება. კანონის მიხედვით საქართველოდან უცხო ქვეყანაში ბავშვის გაშვილება შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ბავშვზე ზრუნვის ალტერნატიული ფორმა, თუ არ შეიძლება ბავშვი დაუბრუნდეს ბიოლოგიურ

ოჯახს ან შვილად იქნეს აყვანილი საქართველოს მოქალაქის ან საქართველოში მუდმივად მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირის მიერ და მისი საქართველოში გაშვილება შეუძლებელია.

ამ სამი პირობის ერთდროულად არსებობაა აუცილებელი საერთაშორისო გაშვილების პროცედურის დასაწყებად. უცხო ქვეყნის მოქალაქეს საქართველოდან შეუძლია იშვილოს ცენტრალურ რეესტრში აღრიცხვაზე მყოფი გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსის მქონე პირი. ასეთ რეესტრს აწარმოებს შრომის, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სამინისტრო, როგორც მეურვეობისა და მზრუნველობის ცენტრალური ორგანო. უცხო ქვეყანაში ბავშვის გაშვილების საკითხი მხოლოდ მაშინ დადგება, თუ იგი ცენტრალურ რეესტრში აყვანიდან 18 თვის განმავლობაში ვერ იქნა გაშვილებული საქართველოში.

საქართველოდან უცხო ქვეყანაში ბავშვის გასაშვილებლად სავალდებულოა მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის დადგენა, რასაც ახორციელებს საქართველოს ცენტრალური ორგანოს მიერ შექმნილი კომისია. უცხო ქვეყნის მოქალაქის მიერ საქართველოდან ბავშვის აყვანის შემთხვევაში, ცენტრალური ორგანო ვალდებულია საერთაშორისო გაშვილების შესახებ ინფორმაცია მიაწოდოს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს. ამის აუცილებლობა განპირობებულია საზღვარგარეთ გაშვილებული ბავშვის ინტერესებსა და მდგომარეობაზე ერთობლივი მონიტორინგის განხორციელების ვალდებულებით. აღნიშნული წესის მიხედვით ხდება უცხო ქვეყნებიდან ბავშვის შვილად აყვანა საქართველოს ცენტრალურ რეესტრში აღრიცხვაზე მყოფ შვილად აყვანის მსურველთა მიერ. საქართველოს ცენტრალური ორგანოს თანამშრომლები - სოციალური მუშაკები ვალდებული არიან იცნობდნენ საერთაშორისო გაშვილების სფეროში მოქმედ საერთაშორისო კონვენციების მონაწილე სახელმწიფოთა საკანონმდებლო მოთხოვნებს. მათ უნდა განუმარტონ ეს მოთხოვნები საქართველოს იმ მოქალაქეებსა და მოქალაქეობის არმქონე პირებს, რომელთაც უფლება აქვთ და სურთ უცხო ქვეყნიდან ბავშვის შვილად აყვანა.⁴⁵

⁴⁵ რ. და ე. შენგელია „საოჯახო სამართალი“ - თბ. 2009 წელი. გვ. 346.

4.4.1. საქართველოში შვილად აყვანის მსურველთა სტატისტიკური მონაცემები

სამწუხარო რეალობაა ის, რომ თითქმის ყოველდღე იზრდება მშვილებელთა ერთიანი რეესტრში დარეგისტრირებულ მშვილებელთა მონაცემები. კერძოდ 2000 წლიდან 2014 წლის 31 დეკემბერის ჩათვლით შვილად აყვანის მსურველ პირთა ერთიანი რეესტრში დარეგისტრირებულია 3035 ოჯახი (წყვილი ან მხოლოდ ერთი პირი). ხოლო გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსი მინიჭებული აქვს 181 ბავშვს. მათ შორის შშმპ-ს სტატუსი ან ჯანმრთელობის სხვადასხვა პრობლემა აქვს 117 ბავშვს. 64 ბავშვი არის პრაქტიკულად ჯანმრთელი, რომელთაგანაც 24 ბავშვი გამვილების წინააღმდეგია, 30 ბავშვს სურს გაშვილება. მათგან 16 ბავშვის ასაკი არის 10–18 წლამდე, რაც ართულებს მათი გამვილების საკითხს, 10 ბავშვის გაშვილება შეჩერებულია სხვადასხვა მიზეზის გამო.

2009 წლიდან დღემდე ფაქტობრივად 7 წლის განმავლობაში საქართველოში გაშვილდა 1357 ბავშვი. მათ შორის: თბილისში–448 ბავშვი, აჭარაში–127, გურიაში–105, იმერეთში – 212, სამეგრელო–ზემო სვანეთში – 201, რაჭა–ლეჩხუმში და ქვემო სვანეთში– 10, მცხეთა–მთიანეთში – 17, კახეთში –73, შიდა ქართლში – 65, ქვემო ქართლში – 76, სამცხე – ჯავახეთში – 23 და უმრავლეს შემთხვევაში შვილად აყვანის მსურველ პირთა მოთხოვნაში მითითებული იყო და დღესაც გრძელდება ეს ტენდენცია სასურველი ბავშვის ასაკი 3 წელი.⁴⁶

2017 წელს ბავშვის შვილად აყვანის მსურველ პირთა ერთიანი რეესტრში დარეგისტრირებულია იყო 4000 ოჯახი (წყვილი, ან მხოლოდ ერთი პირი). ამავე წელს გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსი მინიჭებული ჰქონდა 168 ბავშვს. 2018 წელს გასაშვილებელი ბავშვის სტატუსი ჰქონდა 218 ბავშვს, თუმცა ბავშვის შვილად აყვანის მომლოდინეთა სიაში ოჯახების რაოდენობამ არ იკლო. 2019 წელს 220 ბავშვი ელოდება გაშვილებას, აქედან 153 არის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვი.

ფაქტობრივად გამოდის, რომ ის პირები, რომლებიც წლების წინ დარეგისტრირდნენ მშვილებელთა ერთიანი რეესტრში უმეტესობა დღემდე

⁴⁶ სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტო 2015 წლის 11 თებერვალი N04/8926

ელოდება თავის რიგს უშედეგოდ, რაც იმთავითვე იმის მანიშნებელია, რომ მათი ასაკი შესაძლოა შუახნის ასაკს გადაცილებული იყოს და უმეტესობას არც კი გააჩნდეთ იმის უნარი მცირეწლოვანი აღზარდოს და შექმნან ბავშვის განვითარებისთვის ჰარმონიული გარემო.

პრობლემა, რომელიც ასე თვალნათელია დღეს საზოგადოებაში მივყავართ იქითკენ რომ სახელმწიფოს ძალისხმევა ნაკლებია აღნიშნული საკითხის მოგვარებისათვის. საკანონმდებლო ნორმებიც ძირეულ ცვლილებას საჭიროებენ, რათა მეტად წახალისებული იქნეს შვილად აყვანა უშვილო წყვილებისთვის.

საქართველოში მოქმედი შვილად აყვანის მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტებისაგან შედარებით საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობა რიგ საკითხებს განსხვავებულად არეგულირებს და ადგენს იმ სტანდარტებს, რომელსაც მშვილებელი პირი(პირები) უნდა აკმაყოფილებდეს.

დასკვნა

ამდენად, ჩვენ მიერ შერჩეულ სამაგისტრო ნაშრომში შევეცადეთ შეგვესწავლა საოჯახო სამართლის ყველაზე აქტუალური საკითხები: - ოჯახისა და ქორწინების სამართლებრივი ასპექტები; ოჯახის წევრთა შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობები; მშობლებისა და შვილების საალიმენტო ვალდებულებები და ასევე მშობლის უფლება-მოვალეობები აყვანილი შვილის მიმართ.

ყურადღება გავამახვილეთ საოჯახო სამართლის ინსტიტუტზე, გამოვყავით საოჯახო ურთიერთობათა განვითარების ძირითადი ეტაპები, ვიმსჯელეთ ქორწინების ცნებასა და მის არსზე, ქორწინების ნებაყოფლობით პრინციპზე, განვიხილეთ საოჯახო-სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტები და შევისწავლეთ ოჯახის სხვა წევრთა უფლებები და მოვალეობები.

ნაშრომში გავაანალიზეთ ალიმენტისა და მისი წარმოშობის სამართლებრივი ასპექტები, მშობლების მიერ შვილების რჩენის მოვალეობა, შვილების საალიმენტო მოვალეობანი მშობლების მიმართ და დავის გადაწყვეტის საკითხები საალიმენტო მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში.

კვლევის მეთოდების გამოყენების საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ კანონმდებლობაში არსებობს რიგი ხარვეზებისა, რომლებიც ეხება ხანდაზმულ, მზრუნველობამოკლებულ პირებს. ბევრი მათგანი იმყოფება თავშესაფრის გარეშე და სახელმწიფო ვერ უზრუნველყოფს მათ დახმარებას.

მწირია იმ სახელმწიფო დაწესებულებათა რიცხვი, სადაც შესაძლებელია მზრუნველობამოკლებულ ხანდაზმულ ადამიანთა განთავსება, მათი მოვლა-პატრონობა. ვფიქრობთ, რომ სახელმწიფომ მეტი გულისხმიერება უნდა გამოიჩინოს მათ მიმართ როგორც საკანონმდებლო ასევე სოციალურ საკითხთა მოწესრიგების კუთხით.

ჩვენი აზრით, კარგი იქნება თუ ზემოაღნიშნული პრობლემის მოგვარებას შვედეთში არსებული პრაქტიკის მაგალითზე შევძლებთ, სადაც

მზრუნველობამოკლებული ბავშვები და ხანდაზმული ადამიანები ერთ თავშესაფარში არიან განთავსებულნი. აღნიშნული მოდელი შესაძლებელია ჩვენს ქვეყანაშიც წარმატებით დაინერგოს.

ჩვენს მიერ წარმოდგენილ ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება გავამახვილეთ მშობლებისა და აყვანილი შვილების ურთიერთობებსა და უფლება-მოვალეობებზე. კვლევის მეთოდების გამოყენებით არსებული პრობლემები გავაანალიზეთ შედარებით-სამართლებრივ ჭრილში როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნების კანონმდებლობასთან მიმართებაში. მიმოვიხილეთ ის პრაქტიკული სირთულეები, რომელთა გადალახვა უხდებათ ქართველ კანონმდებლებს თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას. ასევე შევხებით ამ უფლება-მოვალეობების ცალკეულ თავისებურებებს.

მართებულად მიგვაჩნია ქართული საკანონმდებლო ბაზის დახვეწა, რაც ხელს შეუწყობს მშობლიური ზრუნვის გარეშე დარჩენილი ბავშვების ოჯახურ გარემოში აღზრდის უფლების განხორციელებას.

ვფიქრობთ, საქართველოში მეტნაკლებად გართულებულია საერთაშორისო გამვილების საკითხებიც, სადაც მთელი რიგი პროცედურების გავლა უწევს მშვილებელს.

აქვე შენიშვნის სახით გამოვყოფთ ჩვენ მოსაზრებას უნგრეთში არსებულ პრაქტიკასთან დაკავშირებით, სადაც არ არის დადგენილი ასაკობრივ ცენზი, მიგვაჩნია, რომ საქართველოში დაწესებული ასაკობრივი ფაქტორის არსებობა მშვილებელსა და ნაშვილებს შორის მნიშვნელოვანია.

ჩვენთვის ასევე მიუღებელია პირდაპირი შვილების წესი, რომელიც უკავშირდება გარკვეულ სტრესს - რადგან ბიოლოგიურ მშობლებს შეუძლიათ გადაიფიქრონ ბავშვის გამვილება, მაშინ როდესაც სააგენტოს გზით შვილად აყვანისას ბავშვის შვილების პროცესი ვერ შეჩერდება ბიოლოგიური მშობლის სურვილის მიხედვით, რადგან მან ეს ბავშვი უკვე მიატოვა და იურიდიულად ობლად ითვლება.

ამ კუთხით სავსებით მისაღებად მიგვაჩნია დანიაში დანერგილი პრაქტიკის განხორციელება, რადგან ამ ქვეყანაში შვილად აყვანა უფასოა, განსხვავებით ამერიკის

შეერთებული შტატებისა, სადაც შვილად აყვანის პროცედურები მთელ რიგ ხარჯებთანაა დაკავშირებული.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სამართლებრივი საფუძველი, საკანონმდებლო ბაზა, რომლის მეშვეობითაც რეგულირდება ოჯახის წევრთა შორის არსებული ურთიერთობები და შვილად აყვანის საკითხები საკმაოდ მრავალფეროვანია. ამდენად, ჩვენს მიერ შემოთავაზებულ ნაშრომში განვიხილეთ საკვლევ თემასთან დაკავშირებული პრაქტიკული მაგალითები საქართველოსა და საზღვარგერტის ქვეყნებთან მიმართებით.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოხდეს მოქმედ კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზების სამართლებრივი რეგულაცია, რაც ხელს შეუწყობს საკანონმდებლო აქტების საერთაშორისო სტანდარტებთან მიახლოებასა და ჰარმონიზაციას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 1995წელი
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 1997 წელი
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი 2008 წლის მდგომარეობით
4. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი 2017 წლის მდგომარეობით
5. საქართველოს კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“, 2007 წლის 18 დეკემბერი
6. საქართველოს კანონი შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ. (N 2381 – III, 2009). თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე
7. საქართველოს კანონი " შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ" (2381, 18.12.2009). თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე
8. უნგრეთის კანონი „შვილად აყვანის შესახებ“, 2007 წელი
9. რ. შენგელია, ე. შენგელია , საოჯახო სამართალი. თბ. 2009წელი
10. რ.შენგელია , საოჯახო სამართალი. თბ. 1999 წელი
11. ავტორთა კრებული, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეხუთე, თბ. 2000 წელი
12. ჩიკვაშვილი შ. საოჯახო სამართალი, თბილისი, 2004 წელი
13. ჩიკვაშვილი შ. „საალიმენტო ვალდებულება“ 1976 წელი
14. გ.ნადარეიშვილი, ქართული სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია. თბ.2005წელი
15. ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი ტ.VII,თსუ, 1983 წელი
16. ჭილაშვილი ლ., „ქორწინების გარეშე დაზარალებული ბავშვის სამართლებრივი მდგომარეობა“, თბილისი, 2016 წელი
17. კუხიანიძე ქ. „შვილად აყვანა ქართულ და უცხოურ კანონმდებლობაში და ამ საქმეთა განხილვის თავისებურებანი“ 2017 წელი

18. კალანდაძე ნ. კვლევითი დეპარტამენტი კანონშემოქმედებითი საქმიანობის საინფორმაციო უზრუნველყოფის განყოფილება. შვილად აყვანა საზღვარგარეთის ქვეყნებში
- http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/32431/Svilad_ayvana_sazRvargareTis_qveynebSi.inter_ (15/10/2015)
19. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს საჯარო სამართლის იურიდიული პირი სოციალური მომსახურების სააგენტო. 2015 წლის 11 თებერვალი N 04/8926
20. ჟურნალი „სამართალი“ №1. 2002წელი, ნინო შოშიაშვილი „ოჯახისა და მომიჯნავე კატეგორიების ცნება საოჯახო სამართალში“
21. ჟურნალი „სამართალი“ №5-6. 2002წელი, ნინო შოშიაშვილი „მეუღლეთა პირადი უფლებები და მოვალეობები“
22. ჰააგის კონვენცია "ბავშვთა დაცვისა და საერთაშორისო გამვილების სფეროში თანამშრომლობის შესახებ" 29 .05.1993 წელი
23. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი (BGB) (2010 წლის 1მარტის მდგომარეობით) <http://www.library.court.ge/upload/giz2011-ge-bgb.pdf> (23/10/2015)
24. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი
- http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/file/Code_22.pdf (23/10/215)
25. United Nations. 2009. Child Adoption: Trends and Policies
26. Совета Европы. Подробная информация о Договоре №202 Европейская конвенция об усыновлении детей (пересмотренная).
- <http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/202> (23 /10/2015)

(კუხიანიძე. ქ. „შვილად აყვანასთან დაკავშირებული ზოგიერთი პრობლემის შესახებ“ 2017 წელი)

27. Brulard Y, Dumont L. Final Report Legal Analysis.

http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/study_adoption_legal_analysis_en.pdf

(15/10/ 2015)

28. Council of Europe. European Convention on the Adoption of Children

(Revised).2008.

29. Басалыга И. С., Key Features Of Modern Adoption Laws: Legal Procedures (pp-36-38)

http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/48617/1/basalyga_2013_sbornik10_tom1.pdf

(11/11/2015) pg36 (კუხიანიძე ქ. „მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს როლი შვილად შვილად ასაყვანი ბავშვის მორალური და სამართლებრივი უფლებების დაცვის პროცესში“ 2017 წელი)

30. http://www.parliament.ge/prs/ip/2007_shvilad_akvana1.doc

31. http://www.myadoptionagencies.com/docs/hungary_adoption.pdf